

Polder.blad

Oktober 2020

natuurpunt

Hobokense Polder

Algemene info

Lidmaatschap Natuurpunt: 30 euro per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Hobokense Polder ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift Polder.blad.

Abonnementen: Natuurpuntleden kunnen zich via onze website abonneren op verschillende natuurstudietijdschriften: **Natuur.focus**, **Natuur.oriolus** en **Zoogdier**.

Abonnement op het tijdschrift Polder.blad van Natuurpunt Hobokense Polder: voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening.

Verzekering: ieder Natuurpuntlid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Alle **betalingen** dienen te gebeuren op volgende rekening:

BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder. Op uw betalingen steeds reden van betaling en uw naam vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt vzw, Michiel Coxiestraat 11 2800 Mechelen met vermelding "7742 Reservaatfonds Hobokense Polder".

Contactpersonen

Voorzitter:

Danny Jonckheere, 03 828 64 03 - 0478 33 24 27

Conservator Hobokense Polder:
conservator@hobokensepolder.be
Wim Mertens, 03 216 93 62
0499 58 99 16

Redactie en lay out Polder.blad:
tijdschrift@hobokensepolder.be
Ria Thys en Luk Smets, 0476 33 79 36

Geleide wandelingen:
wandelingen@hobokensepolder.be
Annie Van Zwieten, 03 828 37 60

Ledenadministratie, penningmeester en webmaster:
leden@hobokensepolder.be -
webmaster@hobokensepolder.be
Luk Smets, 0477 66 94 32

Natuurbeheer:

Runderen: André Van Langenhove,
03 288 00 81,
andre.van.langenhove@telenet.be

Hobokense Polder:
Wim Mertens, 03 216 93 62 -
0499 58 99 16

Hollebeekvallei:
Danny Jonckheere, 0478 33 24 27

Tarzanboskes:
Swa van Houtven: tarzanboskes@telenet.be

Goudklompjes: Peter Van Elsacker,
0486 82 27 92 -
peter.vanelsacker@skynet.be

Info natuurbeheer scholen: Diane De Clercq, diane.de.clercq@skynet.be, 0486 07 39 87

Volg ons op Facebook

Website: www.hobokensepolder.be

De **Polderwandelingen** worden verzorgd door onze natuurgidsen van Natuurpunt Hobokense Polder.

Een wandeling in de Hobokense Polder aanvragen?

Hoe doe je dat?

Ieder die het wenst, ook scholen en verenigingen, kunnen een wandeling met natuurgids aanvragen bij Annie Van Zwieten. Contactgegevens: zie hoger.

Polder.flits: Van tijd tot tijd brengen we onze leden via e-mail op de hoogte van dringende berichten, die via ons tijdschrift niet tijdig kunnen meegedeeld worden of als herinnering. Wenst u zulke berichten te ontvangen, geef dan uw emailadres door aan flits@hobokensepolder.be

Een dier in nood gevonden?

Probeer in geen geval het dier zelf te verzorgen, dus ook niet voederen of laten drinken. Plaats het dier in een goed eventuele donkere doos en breng het naar het VOC.

Het VOC is elke dag open tussen 9 u en 17 u (ook weekend). Buiten deze uren: laat het slachtoffer achter in het daarvoor voorziene huisje voor het opvangcentrum.

VOC Brasschaat-Kapellen - Holleweg 43, 2950 Kapellen - 0473 48 48 97 - voc.brasschaat-kapellen@vogelbescherming.be

Terug actief... met jou als deelnemer of als vrijwilliger erbij?

... bij Natuurpunt
Hobokense Polder

Inhoudstafel

Colofon	2
Voorwoord	3
Kalender	4
Natuur.kalender 2021	10
In gezinsbubbel naar de Polder	10
Vrijwilligers gezocht	11
Samenwerking met 11 11 11	11
Theaterwandelingen in Polder	12
Behaag natuurlijk 2020	13
Wat gebeurt er in de Polder	14
Goudklompjes	15
De Flying Enterprise	16
Welkom bij Groenpoort	18
Vogelwaarnemingen	20
Herfst	22
Hobokens Wild	24
Onze sponsors	24
Onze zoogdieren: De mol	25
Code groen - Ardea-nieuws	28
Orchideeën in de Polder	30
Activiteitenkalender	32

Met dank aan de fotografen.

Voorkaft:

Ree aan het Broekskot

Foto: Philippe Grimau

Philippe Grimau, een van de Goudklompjes, kon begin juli deze mooie foto nemen van een ree aan het Broekskot. De kleine zilverreigers en de Canadese gans maken het plaatje compleet.

Achterkaft: Herfst in de Polder

Foto: Dirk Vandorpe

Na een voorjaar "in ons kot" waren ook de zomermaanden niet "normaal" te noemen. We kenden een mooie zomer met veel zon en dus veel kansen om buiten te komen. Maar altijd was er toch die dreiging van "lady corona", die ons toch iets minder liet genieten dan tijdens andere jaren.

In onze afdeling deden we het nog erg rustig aan. Onze Vogelwerkgroep Ardea had verschillende activiteiten gepland in augustus die echter ook moesten geannuleerd worden, idem voor onze vleermuizenwandeling in Fort 8. Erg jammer!

Maar de natuurwerken in onze natuurgebieden kunnen niet blijven liggen: onze **Goudklompjes** hebben dan ook de voorbije maanden keihard gewerkt, weliswaar coronaproof en in kleine groep. In de Hobokense Polder, de Hollebeekvallei en de Tarzanboskes zijn vele tientallen man- en vrouwen gepresteerd. Knap van jullie, dames en heren. U kan daar meer over lezen in de teksten van Wim en Peter op blz 14 en 15.

De voorbije maanden is er ook ontzettend veel werk besteed aan het **Groenpoortproject**. Ons beleidsteam verdient hiervoor meer dan een pluim! Je kan alvast over het prachtige - door Natuurpunt Hobokense Polder en Ardea voorgestelde - project, maar ook over de bedreigingen errond meer lezen verder in dit Polder.blad (blz 16 t.e.m. 19). Dank aan de auteurs ervan. Er zijn trouwens ook al enkele Polder.flitsen verstuurd en op onze website kan je het volledige dossier nalezen.

Ook de bierverkoop **Hobokens Wild** krijgt meer en meer bekendheid en beroemdheid in Hoboken. Ons bierteam kon dan jammer genoeg in de zomermaanden om de gekende reden niet aanwezig zijn met een bierstand in de Polder, maar de contacten met afnemers werden warm gehouden. Met trots kunnen we je meedelen dat je van het heerlijke bier kan genieten in de Blikfabriek, de Novonov en Klimzaal Blok. En natuurlijk kan je zelf ook bestellen (per 6 flesjes of per doos van 12 flesjes) via de splinternieuwe bierwebshop. Maar kom ook eens proeven na een verkwikkende herfstwandeling op zondag 18 oktober in de Polder.

In het najaar staat er weer heel wat op het programma: natuurbeheer, waaronder de Dag van de Natuur, waarop we onze deelnemers extra verwennen met een gratis middagmaal (soep en broodjes), uitstappen met Ardea, vogeltrektellingen op de Scheldedijk, een bierstand, slaapplaatstelling van halsbandparkieten, met de kinderen in je eigen bubbel de Polder verkennen met een exploratierugzakje, ...

Je speciale aandacht vragen we voor twee samenwerkingen, waar je meer over leest in dit Polder.blad. Met het **11 11 11**-comité plannen we - voortgaande op de positieve ervaring van 2019 - een wandeling in gezinsbubbels met heerlijke culinaire verwenningen. Met het district werken we samen voor enkele geweldige **theaterwandelingen** in de Hobokense Polder, gebracht door Aline en Tim van De Brokkenmakers. Na de voorstelling kan je genieten van ons Hobokens Wildbier.

Voor veel van deze activiteiten kunnen we jouw vrijwillige medewerking gebruiken. Lees ook onze oproep op blz 11.

Intussen hebben we ook een hele lading **Natuur.kalenders 2021** aangeschaft. Hoe kan je die verkrijgen (trouwens een goed idee voor een kerst- of Nieuwjaarspresentje)? Zie blz 10.

En je kan ook tot 31 oktober inheemse haagpakketten bestellen, kaderend in onze jaarlijkse **Behaag natuurlijkactie**. Zo verfraai je niet alleen je tuin, maar draag je ook een belangrijk steentje bij aan de biodiversiteit. Lees het artikel op blz 13, met dank aan Erik van NP Rupelstreek.

We wensen je een mooie en kleurrijke herfst toe. Lees zeker het artikel van Peter over wat er allemaal gebeurt in de natuur in dit seizoen. Je vindt ook boeiende artikels: van Bert over de mol (neen, niet het TV-programma, maar het zoogdier), van Patrick over de orchideeën in de Hobokense Polder en van Luc over de vogels die in onze contreien voorkwamen de voorbije maanden. Heel wat leesvoer dus ... Dank aan de talrijke bijdragers van artikels. En ja, zoals in de twee voorbije Polder.bladen is onze wens naar jou toe: **geniet van de natuur, maar vooral, hou het veilig en blijf gezond!**

Ria

Van harte welkom op onze activiteiten !

Honden kunnen in onze natuurgebieden mee aan de leiband, maar kunnen niet mee bij andere activiteiten.

Kostendelend vervoer (7 cent/km wordt op de afspraakplaats georganiseerd)

Kindvriendelijke tocht

Voor deze activiteiten dient ingeschreven te worden

Zaterdag 26 september tot 7 november

Herfsttrektellingen op de Schelgedijk Hobokense Polder

Info: Maarten Mortier - mmortar@hotmail.com - 0496 86 98 44

Walter De Weger - deweger.walter@skynet.be - 0495 23 77 10

Blog Ardea: ardea.hobokensepolder.be

Zoals ieder jaar begint de jaarlijkse migratie van de vogels in september. Onze zomergasten verlaten dan onze contreien om te gaan overwinteren in het warme zuiden. Hun plaats wordt dan door de wintergasten ingenomen die vanuit het hoge noorden naar hier afzakken om te genieten van de zachtere winters. Op verschillende trektelposten wordt deze vogeltrek, van zangvogels, waadvogels, eenden en niet te vergeten roofvogels, geobserveerd en in kaart gebracht door de tellers.

De vogelwerkgroep ARDEA organiseert voor de 15e keer deze herfsttrektellingen op de Schelgedijk in de Hobokense Polder. Zoals ieder jaar kunnen we toch enkele zeldzame vogels de revue zien passeren. Denk maar aan de groepen kraanvogels, ooievaars, kramsvogels, koperwieken en wie weet beflijsters. Naargelang de windrichting verschijnen ook minder voorkomende roofvogels zoals visarend, rode en zwarte wouw, soms ten tonele. De waarnemingen in de lucht worden af en toe afgewisseld door een zeehond die in de Schelde even langs de dijk komt zwemmen, en wie weet komt er nog eens een bever zijn opwachting maken.

Al de verzamelde gegevens van de trektelposten samen geven de beleidsmakers en wetenschappers een duidelijker beeld van hoe het gesteld is met ons milieu.

Praktisch:

We beginnen dit jaar op zaterdag 26 september om 7.30 u met de dagelijkse trektellingen tot 7 november. Hou wel het blog van ARDEA in het oog, want bij slecht weer gaat de trektelling niet door. Op 3 en 18 oktober zijn er eveneens trektellingen in het kader van Eurobirdwatch.

Iedereen, kenners, beginners en geïnteresseerden zijn steeds van harte welkom. Tijdens deze dagen komen we dikwijls ogen te kort.

Het zou wel eens kunnen zijn dat door 2 bouwprojecten in de directe nabijheid van de Hobokense Polder onze trektelpost een grote negatieve impact zal ondervinden. Het gaat namelijk over ten eerste de inplant van 2 grote windmolens die recht tegenover onze trektelpost op de Schelgedijk van

Door het Coronavirus worden er mogelijk een aantal activiteiten afgelast. Controleer de website van Natuurpunt Hobokense Polder en de blog van Ardea:

www.hobokensepolder.be
ardea.hobokensepolder.be

Burcht zouden komen. ENGIE heeft hierover de bevolking van Burcht zelfs al geïnformeerd.

Zie bijgevoegde link: corporate.engie.be/nl/energy/wind/zwijndrecht-burcht

De tweede bedreiging komt van de bouw van een maritieme campus MCA op de voormalige site van BP, naast/op de Schelgedijk. Met o.a. 6 buildings van +50 m hoogte is dit een "Atlantic Wall" op enkele honderden meters van de Trektelpost!

Voor meer info zie bijgevoegde link: www.hobokensepolder.be/Groenpoort

Wat vliegt er over 't Scheld voor de prachtige regenboog?

Foto: Luc Van Schoor

Zondag 11 oktober om 7.45 u

Vogels in de Oostkustpolders

Trekvogels en eerste wintergasten in de polders

Begeleiders: Wim Roelant - 0477 34 07 21, Joris Van Reusel - 0486 83 62 34

Als het goed zit, vliegt in deze periode van het jaar een ganse schare aan vogels zuidwaarts naar hun overwinteringsgebieden. De kust gebruiken ze daarbij dankbaar als richtsnoer voor hun risicovolle tocht.

De polders, wadden, bosjes en kreken vormen eveneens een welkome rusten "bijtank"-plaats om aan te sterken vooraleer de reis verder te zetten. Ook arriveren stilaan de eerste wintergasten als ganzen en eenden uit het noorden. We hopen daarom vandaag een zo gevarieerd mogelijk aanbod aan vogels te aanschouwen.

Dit zullen we doen door verschillende types van habitat te bezoeken. Mogelijkheden hierbij zijn o.m. de Spuikom

van Oostende, de bosjes van de Haag van Heist, de Baai van Heist en uiteraard ook de polders, waarvan de bekendste in Uitkerke en omstreken.

Praktisch:

Afspraak om 7.45 u aan 't Spant, Boomssteenweg 335, Wilrijk. Einde om 18.30 u. We rijden kostendelend (0,07 cent/km)

Meebrengen: Vogelkijker en telescoop, vogelgids, fototoestel, aangepaste kledij, picknick.

Inschrijven nodig via mail naar ardea@hobokensepolder.be voor 9/10/2020

Corona-modus: wordt kort vooraf bekend gemaakt op de blog.

Kolgans - Foto: Walter De Weger

Zondag 18 oktober om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Leiding: Wim Mertens, 03 216 93 62 - 0499 58 99 16

Wil je in de natuur samen met anderen de handen uit de mouwen steken en daarmee zorgen voor een gezonde leefomgeving? Kom dan bij de vrijwilligersploeg van de Hobokense Polder.

Na een wel heel speciale lente hadden we tijdens de zomermaanden de handen vol met het traditioneel maaien van het wandelpad tussen de plassen en de bijhorende graslandjes. Dit werk zetten we verder in de herfst.

Met maaibalk, bosmaaier en tractor gaan we erin vliegen. Ook de Japanse duizendknoop tiert welig. Kom jij ook eens een keer mee helpen?

Praktisch:

Afspraak om 9 u aan de containers achter United Caps. **Geef een seintje aan Wim dat je komt.** Voor ieder voorzien we een lekkere koffiekoek en een bakje koffie of thee.

Foto: Dirk Vandorpe

Zondag 18 oktober vanaf 14 u

Hobokens Wild Bar

Info: hobokenswild@hobokensepolder.be

Vandaag stellen we onze Hobokens Wild Bar op in de Hobokense Polder. Hier kan u na een fijne wandeling of rustig uitje in het prachtige groen genieten van ons Hobokens Wild bier, verkrijgbaar in de ondertussen befaamde superlekkere soorten: Blond, Tripel en Amber.

Voor de kleinsten en groteren die geen bier lusten, serveren wij ook een lekkere frisdrank. Aan onze stand kan u ook pakketten Hobokens Wild en een

prachtig glas kopen om verder te genieten thuis of cadeau te doen. De opbrengst van de verkoop gaat naar onze afdelingswerking van Natuurpunt.

Praktisch:

U kan onze bar vinden - wel enkel bij goed weer - op het grasveld achter de bareel tegenover de Polderstadvijver, Scheldelei, Hoboken.

Kom je graag meehelpen met de bar, mail naar hobokenswild@hobokensepolder.be

Zondag 25 oktober om 9 u

Natuurbeheer Hollebeekvallei

Leiding: Danny Jonckheere - 0478 33 24 27 en

Yaro Claes - 0496 70 80 63

Catering: Dirk Vandorpe - 0494 83 31 85

We gaan voor de tweede maal dit jaar alle graskanten en de wadi maaien in dit stuk van de Hollebeekvallei. Langs de beekkant gaan we de bomen opsnoeien zodat de beek terug te zien is. Ook hier gaan we aan een nieuwe wadi maaien.

Dus groot en klein steeds welkom om een handje te komen helpen. Voor ieder voorzien we een lekkere koffiekoek en een bakje koffie of thee.

Geef een seintje aan Dirk voor de catering.

Praktisch:
Afspraak om 9 u aan de Kolonel Harrystraat. Einde voorzien omstreeks 14 u.

Foto: Dirk Vandorpe

Zondag 25 oktober om 7 u

Zeetrekten in Westkapelle

Jagers, pijlstormvogels en franjepoten in het vizier?

Begeleiders: Wim Roelant – 0477 34 07 21 en Joris Van Reusel – 0486 83 62 34

Tochten voor zeetrekten, het is altijd een beetje een gok. Zal het weer, en vooral de wind, goed zitten?

Hopen op een stevige noordwester, liefst met niet te veel regen. Wat zijn die vogelkijkers toch kieskeurig! En ook een beetje gek! Wie hoopt er nu op 7 of meer Beaufort, wanneer je ergens in een uithoek van Zeeland een zeedijk beklimt? En gaat daar dan ook nog een paar uurtjes over zee staan turen?

Inderdaad, dat is het ideale scenario voor wie graag eens zeevogels in de kijker heeft. Een krachtige (noord)westenwind blaast immers deze anders heel moeilijk waar te nemen soorten tegen de kust aan. Wees gerust, mocht het weer minder gunstig zijn, dan valt er in Zeeland nog heel wat ander moois te bespeuren.

Vlakbij Westkapelle liggen enkele hele leuke natuurgebieden om steltlopers, eenden, ganzen en ander leuks te

bekijken. Soms is het zelfs aangewezen de bosjes in de buurt nader te bekijken op zoek naar zangvogels waartussen al eens een bladkoning, kleine vliegenvanger of andere zeldzaamheid kan zitten. Maar uiteraard rekenen we er stiekem op vanop de dijk enkele Janvan-Genten, jagers, (pijl)stormvogels, zeekoeten of -eenden, franjepoten of misschien zelfs over de golven darterende stormvogeltjes te kunnen zien vandaag.

Praktisch:
Afspraak om 7 u aan 't Spant, Boomsesteenweg 335, Wilrijk. Einde om 18.30 u. We rijden kostendelend (0,07 cent/km)

Rosse franjepoot - Foto: Guy Borremans

Meebrengen: vogelkijker en telescoop, vogelgids, fototoestel, aangepaste kledij, picknick

Inschrijven is nodig via ardea@hobokensepolder.be voor 23/10/2020

Corona-modus: wordt kort vooraf meegedeeld via de blog

Vrijdag 6 – zaterdag 7 en zondag 8 november

Theaterwandeling in de Hobokense Polder

Oud Land door Aline Nuyens en Tim van der Linden

Meer info over dit coronaveilig wandeltheater: zie verder in Polder.blad

Zaterdag 7 november om 8 u

Excursie Doelpolder

Gids: Katrien Doggen

Begeleiding: Joris Van Reusel - 0486 83 62 34 en Kathy De Lange - 0478 31 49 08

Vandaag bezoeken we de polders van Doel en omgeving waar waardevolle natuur hand in hand gaat met de dagelijkse bedreiging van de haven-uitbreiding. Al speurend door het landschap krijgen we de impact van de uitbreiding van de haven te zien en vernemen we hoe het uitzicht de komende jaren nog zal veranderen.

's Morgens bezoeken we een aantal natuurgebieden met de wagen: Drijdijk, Putten West en Putten Weiden. In deze periode strijken er steltlopers, eenden en ganzen neer om er voedsel te zoeken. Krijgen we nog eens de zeldzame smient te zien? We kijken alvast uit naar enkele steltlopers zoals bontbekplevieren, bonte strandlopers, kemphaan, zwarte ruiter... Daarna rijden we nog langs Prosperpolder-Zuid en de kijkhut van het Verdrongen Land van Saeftinghe waar we op zoek gaan naar bruine en blauwe kiekendieven. Wie weet krijgen we ook ruigpootbuiszand te zien.

In de namiddag neemt Katrien ons mee op sleeptouw langs één van haar vele omzwervingen. We wandelen op een rustig tempo een 4-tal km rond Doelpolder-Noord die ook langs de Schelde gaat. Onderweg houden we regelmatig halt en besteden we voldoende aandacht aan de aanwezige vogels.

Naar goede gewoonte hebben we een plek gevonden waar we ons zelfgemaakt lunchpakket kunnen opeten: het PolderMAS, waar er ook soep wordt geserveerd. Kom je ook mee genieten?

Praktisch:

Plaats van afspraak: onder het viaduct aan 't Spant, Boomsesteenweg 335 in Wilrijk.

Kemphaan - Foto: Kathy De Lange

Start en einde: we starten om 8 uur, einde omstreeks 18 uur ter plaatse. Meebrengen: Vogelkijker en telescoop, vogelgids, fototoestel, aangepaste kledij, picknick
Inschrijven is verplicht via ardea@hobokensepolder.be

Zaterdag 14 en zondag 15 november

Wandelingen in de Hobokense Polder met culinaire verwenningen

Een samenwerking tussen het 11 11 11- comité en Natuurpunt

Meer info over deze coronaveilige wandelingen: zie verder in Polder.blad

Zaterdag 14 november om 16.30 u

Slaapplaatsstelling halsbandparkieten

Gids: Walter De Weger: 0495 23 77 10

Halsbandparkieten zijn voor de ene een welkome exotische verschijning in onze parken en tuinen en voor andere een krijgende vervelende vogel die onze inheemse avifauna bedreigt.

Wie had ooit kunnen denken dat de toen in 1974 vrijgelaten halsbandparkieten uit het Melipark in Brussel zo snel in aantal zouden toenemen. Het gebrek aan natuurlijke vijanden en de zachte winters speelden in de kaart van deze fruit- en zaad etende vogels. Maar ook met hun imposante

verschijning (bek) en het leven in luidruchtige groepjes maakt dat zij stand kunnen houden en territoria kunnen opeisen ten nadele van onze inheemse zaadeters en holenbroeders zoals spechten, boomklevers en kauwen.

Om de impact van deze snel oprukkende vogels op ons milieu beter te kunnen inschatten zijn er momenteel verschillende studies bezig. Hiervoor is het belangrijk om hun aantallen, verspreiding en aangroei goed in kaart te brengen. Dit gaat het beste door hun

gekende slaapplaatsen te monitoren, en nieuwe slaapplaatsen op te sporen.

Alle info over nieuwe slaapplaatsen is welkom via mail: ardea@hobokensepolder.be

Op vraag van Natuurpunt Studie heeft ARDEA zich geëngageerd om mee te werken om de grootte van de halsbandparkieten populatie in kaart te brengen. Een van de gekende slaapplaatsen in onze regio is het Kielpark. Door 2x per jaar op deze slaapplaats

een telling uit te voeren, één in het begin van het jaar en de andere op het einde van het jaar, krijgen we toch een beter beeld over het broedsucces van deze exoten.

Ardea organiseert een slaapplaatstelling in het Kielpark waar we al enkele jaren de halsbandparkietslaapplaats monitoren met steeds toenemende aantallen. Iedereen is welkom om die avond mee te tellen. En misschien krijg je ook andere kleurvarianten te zien zoals de blauwe en/of gele halsbandparkiet die we bij vorige tellingen hebben kunnen waarnemen. Of wie weet krijgen we wel een Alexanderparkiet en/of een monniksparkiet te zien.

Praktisch:

Afspraak: Hoofdingang Kielpark, St-Bernardsesteenweg, Antwerpen-Kiel tegenover de kerk
Bijeenkomst: 16.30 u, einde rond 18.30 uur

Aanmelden gewenst voor 5 november via mail naar ardea@hobokensepolder.be of telefonisch via Walter, want in geval van slecht weer wordt deze telling verplaatst naar een ander moment
Meebrengen: wandelschoenen, verrekijker

Halsbandparkiet - Foto: Walter De Weger

Zaterdag 21 november om 9 u

Dag van de Natuur – Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Info natuurbeheer: Wim Mertens, 03 216 93 62 – 0499 58 99 16

Inschrijven: picknick met warme soep: Ria Thys – ria.thys@telenet.be

Op 21 en 22 november organiseert Natuurpunt de "Dag van de Natuur". De natuurvereniging nodigt iedereen uit om te komen meewerken in de gezonde buitenlucht. Een uitgelezen kans voor iedereen om zich fysiek uit te leven, kennis te maken met de praktijk van natuurbeheer, te genieten van stukjes natuur waar je tijdens een wandeling niet komt en kennis te maken met andere vrijwilligers en mensen uit de buurt.

Ook in de Hobokense Polder kan iedereen de handen uit de mouwen steken. Wij organiseren op zaterdag 21 november een grote werkdag. De ontwikkeling van een mooi en divers natuurgebied vergt veel plag-,

maai-, snoei-, knot- en ander werk. Er is werk voor iedereen van klein tot groot, van frêle tot robuust. Dit jaar werken we in het centrale gedeelte waar we de verbossing zullen tengeren. We zullen riet- en moerasvegetaties maaien en afvoeren.

Praktisch:

Afspraak om 9 u. Waar? Zal later meegedeeld worden in een Flits of bij inschrijven.
Meebrengen: warme kledij, stevig en waterdicht schoeisel.

Foto: Dirk Vanderpe

Wij zorgen voor GRATIS eten en drinken. **Geef even een seintje** aan Wim of Ria als je komt, dan weten wij hoeveel er moet worden voorzien. Einde is voorzien rond 15.30 u.

Zaterdag 21 en zondag 22 november

Theaterwandeling in de Hobokense Polder

Oud Land door Aline Nuyens en Tim van der Linden

Meer info over dit coronaveilig wandeltheater: zie verder in Polder.blad

Dinsdag 24 november om 20 u

Lezing: Meeuwenonderzoek

Door dr. Eric Stienen (INBO)

Info en coördinatie: Joris Van Reusel – 0486 83 62 34

In Noorwegen viert men feest als de meeuwen weer terug zijn uit hun overwinteringsgebieden.

Het begin van de lente kondigt zich immers aan. Bij ons zijn veel mensen ze liever kwijt dan rijk. Meeuwen zorgen

voor overlast en schade, vallen mensen aan en bevuilen onze stedelijke omgeving.

Meeuwen laten niemand koud, maar slechts weinigen kennen ze echt goed. Daarom richtte Ardea in 2019 een (succesrijke) meeuwencursus in, vooral gericht op determinatie. In het zog daarvan bieden we nu een lezing van Vlaanderens meeuwenspecialist Eric Stienen aan. Opnieuw een kans om je meeuwenkennis aan te scherpen!

Dr. Eric Stienen is als coördinator Zeevogelteam verbonden aan het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) waar hij verantwoordelijk is voor het onderzoek naar zeevogels en andere vogels die graag langs onze kust vertoeven. Broedende zeevogels zijn Eric's specialiteit. Al bijna dertig jaar volgt hij het wel en wee van tot de verbeelding sprekende kustbroedvogels zoals de visdief en de grote stern. Zowel op de meest prachtige onbewoonde eilanden als in drukke havengebieden zoals in Zeebrugge. Ook minder charismatische soorten als meeuwen boeien hem mateloos. Eric onderzoekt hun trekgedrag, de hofmakerij, het opvoeden van hun kroost en de interactie met de mens en komt tot verrassende inzichten. Door

onze meeuwen te volgen met innovatieve GPS-zenders kon hun gedrag in detail worden vastgelegd. Op basis van dit onderzoek zal Dr. Stienen uit de doeken doen waarom de grote meeuwen zo dicht bij de mensen leven en geeft hij u een kijkje in de wonderlijke wereld van de meeuw.

Verwacht u aan boeiende meeuwenverhalen en een geheel nieuwe kijk op het leven van de meeuwen! Als extraatje presenteren we een verslagje over de jaarlijkse meeuwenlaapplaatstelling (dd 1 februari 2020) in de Schelderegio, met o.a. René Maes (Natuurpunt Waasland). Ook dat is een boeiend meeuwenverhaal!

Praktisch:

Afspraak om 20 u in CC Moretus, Berkenrodelei 36 Hoboken

Zilvermeeuwen - Foto: Kathy De Lange

Het aantal plaatsen is beperkt door de coronamaatregelen.

Inschrijven is verplicht via mail aan ardea@hobokensepolder.be

De inkom bedraagt 5 euro. Betaling via **overschrijving** op rek. nr BE81 5230 8065 0424 van NP Hobokense Polder. Deelnemers aan de cursus Meeuwzucht van 2019 genieten een wild card!

Zaterdag 28 november om 9 u

Natuurbeheer Hollebeekvallei

Leiding: Danny Jonckheere - 0478 33 24 27 en Yaro Claes - 0496 70 80 63

Catering: Dirk Vandorpe - 0494 83 31 85

We gaan voor de tweede maal dit jaar Amerikaanse vogelkersen trekken en verwijderen en de beek vrij maken van alle overhangende takken. Langs de beekkant gaan we de knotwilgen opsnijden. En we zullen alle nestkasten proper maken en controleren.

Dus groot en klein steeds welkom om een handje te komen helpen.

Voor ieder voorzien we een lekkere koffiekoek en een bakje koffie of thee.

Praktisch:

Afspraak om 9 u aan WZC Heydehof, Salesianenlaan 55. Einde voorzien omstreeks 14 u.

Geef een seintje aan Dirk voor de catering.

Foto: Dirk Vandorpe

Zondag 13 december om 8 u

Vriezeganzen in de kustpolders

Begeleiding: Rudy Van Cleuvenbergen - 03 464 05 57 ('s avonds) - rudy.vancluvenbergen@skynet.be

Wim Roelant - 0477 34 07 21 - roelantwim@gmail.com

Joris Van Reusel - 0486 83 62 34 - ardea@jupiter24.be

Elk jaar weer komen tienduizenden ganzen overwinteren in de polders van West-, Oost- en Zeeuws-Vlaanderen. Wat hen drijft en hoe de aantallen

evolueren blijft heel wat vogelliefhebbers boeien. Vandaag bezoeken we enkele traditionele pleisterplaatsen; welke precies hangt af van de voorbe-

reiding en de recente waarnemingen. Hoewel we focussen op ganzen zullen we natuurlijk ook oog hebben voor andere wintergasten.

Een regio die zeker aan bod komt, is Klemskerke-Vlissegem, waar we op zoek gaan naar de kleine rietganzen. Voor deze soort zijn de Oostkustpolders dè overwinteringsplek bij uitstek in Vlaanderen. Rond midden december bereiken ze er hun maximale aantal; vaak volgt reeds begin januari een snelle terugtrek richting Denemarken. Dankzij de reeds langlopende tellingen en het aflezen van nekringen is heel wat informatie beschikbaar over hun trekbewegingen en populatiedynamiek. Verder doorkruisen we een selectie van de vele vogelrijke polders in het Meetjeslandse krekengebied en/of Zeeuws-Vlaanderen. Hier maken we kans op Toendrarietganzen en kleine of wilde zwanen, naast de meer algemene ganzensoorten. Als de weergoden ons goed gezind zijn, voorzien

we tussendoor mogelijk ook een korte wandeling. Naar gewoonte zoeken we voor de middagpauze een gezellig café waar we ons lunchpakket mogen aanspreken. Kom meegenieten van de vrieze-ganzen en hun leefwereld – zowel voor beginnende als ervaren vogelkijkers hebben we een dag vol leuke waarnemingen in petto !

Praktisch:

Afspraak om 8 u onder het viaduct aan 't Spant, Boomsesteenweg 335 te Wilrijk. Einde omstreeks 18.15 u. Meebrengen: verrekijker en telescoop, ev. vogelgids en fototoestel, aangepaste kledij, lunchpakket (drank is 's middags ter plaatse verkrijgbaar).

Kleine zwaan - Foto: Guy Borremans

Corona-modus: **aanmelden vooraf** via mail naar ardea@hobokensepolder.be is verplicht; deelnemers vanaf 12 jaar brengen hun eigen mondmasker mee; voor de overige richtlijnen voor deelnemers verwijzen we naar de Natuurpunt-website (www.natuurpunt.be).

Zondag 20 december om 9 u

Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Leiding: Wim Mertens, 03 216 93 62 - 0499 58 99 16

Meer info: zie 18 oktober

Te koop! Natuur.kalender 2021

Onze nieuwe kalender is nu verkrijgbaar!

Laat je elke maand verrassen door de allermooiste natuurbeelden. De Natuurpunt kalender 2021 is weerom een verzameling van 13 adembenemende natuurfoto's van bekende natuur- en landschapsfotografen. Uitzicht: 12 recto-verso bladen, 20 cm x 30 cm. Opeengevouwen staat bovenaan telkens een foto, de onderzijde bestaat uit de kalendergegevens en bevat voldoende

de schrijfruimte. De bladen zijn aan elkaar gehecht met een ringsysteem. Voor 10 euro heb je een jaar lang elke maand een nieuwe mooie foto aan je muur.

Te bestellen door storting op rekening BE81 5230 8065 0424 van Natuurpunt Hobokense Polder vzw met vermelding Natuurkalender 2021

Met de aankoop heb je niet alleen een steuntje voor het geheugen, maar je ondersteunt ook Natuurpuntprojecten in je buurt. En ... ook leuk als een Kerst- of Nieuwjaarscadeautje!

Een leuke gezinstocht in Coronatijden

Met Whoppie en Woelie de Hobokense Polder verkennen

Kinderen tussen 5 en 12 jaar en hun (groot)ouders kunnen met een doerrugzak de Hobokense Polder verkennen.

Er zijn 2 trajecten: (beiden ca 4 km)

Vanuit Taverne De Schorren, Gras-polderlaan ga je met Whoppie, het molletje, de natuur ontdekken. **Niet op maandag.**

Vanuit Bistro Steiger 3, Zandkamp 3 (aan de Schelde) ga je met Woelie, de

woelmuis, op stap. **Niet op maandag en dinsdag.**

Je kan de rugzakjes ontlend vanaf **11 u.** Je betaalt wel een waarborg van 20 euro. Op de ontleendag breng je na je tocht de uitgeleende rugzak met materiaal terug binnen. Je krijgt je waarborg terug als alles in orde blijkt.

Meer info over dit project van Natuurpunt Hobokense Polder bij Ria Thys, 0476 33 79 36 -

ria.thys@telenet.be - www.hobokensepolder.be/Wandelingen/whoppie.html

Word jij vrijwilliger bij Natuurpunt Hobokense Polder?

Hobokense Polder, Hollebeekvallei en Tarzanboskes.

We zoeken teamplayers van alle leeftijden die zich fysiek of mentaal willen inzetten. Wil je mee wegen op het lokale natuurbeleid, wil je eens de handen uit de mouwen steken op onze beheerdagen of kan je logistieke hulp bieden bij onze bierverkoop ... er valt voor ieder persoon of gezin wel wat te beleven in ruil voor prachtige natuur, dus voldoening gegarandeerd!

Bekijk alvast eens onze werking op : www.hobokensepolder.be

Heb je nog vragen of ben je bijzonder enthousiast:

vrijwilligers@hobokensepolder.be

Raf, voor NP Hobokense Polder

De natuur die je ziet, voelt, ruikt, hoort en proeft: daar zorgen vaak vrijwilligers voor. Die Natuurpunters zijn het kloppende hart van Natuurpunt en nemen het initiatief. Zij organiseren jaarlijks duizenden activiteiten: gegidste wandelingen, beheerwerken, cursussen, zwerfvuil rapen en workshops. Zij zorgen voor de aankoop, het

beheer en de openstelling van natuurgebieden.

Overall in Vlaanderen laten Natuurpunters de natuur tot bloei komen zoals je met eigen ogen kan zien.

Onze afdeling in Hoboken zoekt vers bloed om het team van actieve vrijwilligers uit te breiden. De lokale natuur die we beheren in Hoboken:

Wandeling met ontbijt of lunch t.v.v. 11.11.11 Zaterdag 14 en zondag 15 november

Net als vorig jaar steunt Natuurpunt Hobokense Polder de campagne 'Changemakers' van 11.11.11 (www.11.be/changemakers)

Met deze campagne wil 11.11.11 krachtige bewegingen en mensen die hen sterk maken de aandacht geven die ze verdienen. Natuurbeschermers, activisten voor vrouwen- en mensenrechten, voor meer democratie, in noord én zuid, zetten zich in voor een betere wereld.

Zeker nu goede doelen het moeilijk hebben, wil Natuurpunt zowel 11.11.11 als de 'changemakers' een duw in de rug geven.

Ook jij kan hen steunen met een wandeling met ontbijt of lunch, volledig volgens de coronamaatregelen.

Je wandelt met je bubbel en krijgt onderweg animatie én meer info over de Hobokense Polder en over enkele overblijfselen uit een bizar verleden.

Praktisch:

Je kan met je bubbel starten

- **zaterdag 14 november** tussen 9u en 10u (met ontbijt) OF tussen 12u30 en 13u30 (met lunch)

- **zondag 15 november** tussen 9u30 en 10u30 (met ontbijt) OF tussen 13u en 14u (met lunch)
- Afspraak in de tent op de picknickweide, Scheldedijkwegel. Bereikbaar via trappen op einde van Scheldelei.

Bijdrage:

11 euro voor volwassenen en 5 euro voor kinderen tot 12 jaar

Inschrijven kan tot 11 november op www.11polder.be

Wandeling 2019 - Foto: Luk Smets

Oud Land - theaterwandelingen in de Hobokense Polder

OUDE LAND is een theatrale vertelwandeling die je meeneemt naar een bijzonder stukje oud land.

Laat je meenemen op een tijdreis die je alle hoeken, plekken en geheimen laat zien van dit mooie stuk natuur. Twee overtuigende figuren nemen je mee terug naar WO2, vertellen over hun grootouders, over het verleden en de toekomst.

Hoe de één de traditie van een stuk land in stand probeert te houden door zich vast te klampen aan het verleden. Maar ook hoe de ander enkel in de toekomst kan kijken en denkt aan bouwen op dat dierbare land, met respect voor het verleden.

Een hele andere kijk op hetzelfde verhaal.

Ga je mee met Mattijs? Dan ga je mee in het verhaal van zijn grootmoeder Rosa en vzw de Bosbie. Over hoe een bijenkoningin een inslag van een V2 bom kon overleven. Over haar romance met de Duitse soldaat, Hans. Over haar strijd in het behouden van natuurgebieden.

Ga je mee met Astrid? Dan krijg je een gele helm op als publiek, zo gaat dat op een bouwwerf. Zij neemt je mee in een architecturaal ambitieus verhaal. Over hoe bouwprojecten een smelting moeten zijn tussen mens, natuur en cultuur.

Over hoe bijen de bouwmeesters van de natuur zijn. Aan de hand van de verhalen van haar grootvader Karelkje. Karelkje die Rosa heel goed gekend heeft.

Het publiek wordt opgedeeld in twee groepen en wisselen van verteller in het midden van de voorstelling. Welke kant kies jij?

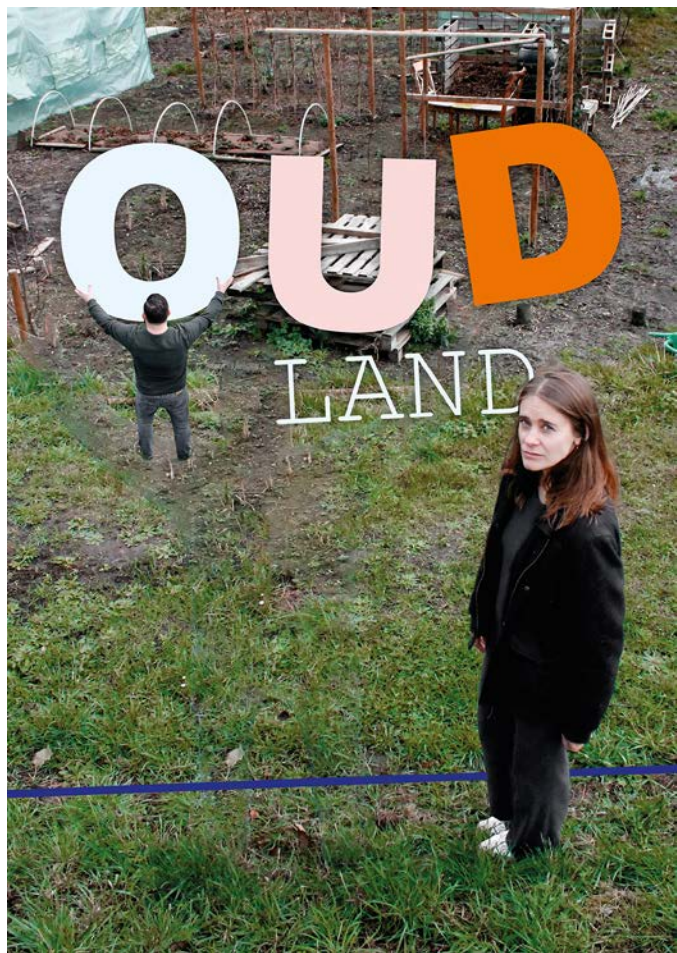
Een theatrale vertelwandeling met de nodige portie humor en ontroering in de schaduw van de bomen van de Hobokense Polder.

Een persoonlijk verhaal waarin je als publiek helemaal wordt meegenomen in de leefwereld van de twee personages, ook al staan die in wezen haaks op elkaar.

Want deze voorstelling opent wel een gesprek, zonder het publiek naar een moraal of antwoord te duwen.

Het natuurbeheer tegenover de uitbreiding van de stad en de zoektocht naar de smelting van die twee.

Het publiek stapt letterlijk mee in het verhaal en wordt deel van de voorstelling. Wandel jij mee?

Spel: Aline Nuyens en Tim van der Linden

Tekst: Johan Buytaert

*Productie: De Brokkenmakers
ism. De Kleine Expeditie*

Data en uren:

Vrijdag 6 november om 13 u en om 15 u

Zaterdag 7 november: om 13 u en om 15 u

Zondag 8 november om 11 u en 13 u

Zaterdag 21 november om 13 u en 15 u

Zondag 22 november om 11 u en 13 u

Prijzen:

8 euro: standaard

2 euro: A-kaart

4 euro: -12 jaar

De theaterwandeling duurt 1 u.

Na afloop zal - indien de coronamaatregelen het toelaten - een drankenstand van Natuurpunt aanwezig zijn met Hobokens Wild en frisdranken.

Tickets bestellen:

Momenteel is de balie van het Gravenhof gesloten wegens Covid 19. Je kan tickets kopen via de website.

Op de website www.gravenhof.org kies je voor Theater. Je surft verder naar de voorstelling van jouw keuze, je bestelt je tickets en betaalt online.

Je hebt daarbij de keuze tussen Bancontact en Visa/Mastercard. Na betaling ontvang je je elektronische tickets onmiddellijk via e-mail.

Afspraakplaats:

De theaterwandelingen gaan door in de Hobokense Polder. Bij het ter perse gaan van Polder.blad is de afspraakplaats nog niet gekend. Dit zal later meegedeeld worden.

Behaag..natuurlijk tovert je tuin om tot een paradijs voor vogels, vlinders en wilde bijen!

Tekst: Erik De Keersmaecker - Foto's: Fons Van den heuvel

Het aanplanten van streekeigen bomen en struiken, het plaatsen van bijenhotelletjes, het blijvend promoten om onze tuinen vogel- en dus ook bijen- en vlindervriendelijker in te richten heeft zonder twijfel enorm veel leven in grote en kleine tuinen gebracht.

Inmiddels is Behaag...Natuurlijk 27 jaar oud, nog steeds springlevend en nog steeds meer dan nodig. Een kleine enquête met een wandeling langs de voor- en waar mogelijk ook achtertuinen langs onze straten en pleinen toont nog steeds beelden met vele plekken waar vogels, vlinders en wilde bijen niet welkom zijn. Dat kan anders...

Wil je graag vogels in je tuin? Zorg ervoor dat ze een veilig plekje hebben, om naartoe te vliegen. Een boom of enkele opgaande struiken kan al volstaan. Een meidoorn is een topsoort voor elke tuin. Een klein rommelhoekje is eveneens een weldaad voor vogels. Roodborstjes, winterkoningen en heggenmussen houden ervan om daarin op zoek te gaan naar spinnetjes en wormpjes.

Dit jaar zijn er weer enkele fruitboomsoorten in het aanbod opgenomen. De gekozen fruitboomsoorten zorgen allen voor een formidabele bloei, een waar eldorado voor wilde

Sleedoorn

bijen en hommels. Terwijl het fruit, al dan niet afgevallen, een belangrijke voedselbron is voor vogels en vlinders.

Als je ervoor kiest om een fruitboom aan te planten in functie van de opbrengst, raden we je aan, om je vooraf goed te informeren. De bestuiving is erg belangrijk. De aangeboden soorten zijn allen zelfbestuivend, maar kruisbestuiving met soorten die in de buurt staan, levert een betere oogst op. Meer info: www.fruitbomen.net/bestuiving

Dit jaar bieden we weer bijenhotel-

letjes te koop aan. Wilde bijen hebben het vandaag erg moeilijk. Door ziektes, pesticiden en een monotoon landschap waar er almaar minder nectar en stuifmeel te vinden is. En dat is ook voor ons een probleem. Wilde bijen zijn immers prima bestuivers van fruitbomen, gewassen en wilde planten. Een goede start is het plaatsen van een bijenhotelletje. Hang het bij de komst van de lente op een zonnige plaats in je tuin en geniet volop van het werk van de wilde bijtjes. De bijenhotelletjes worden gemaakt door Den Atelier in Niel, een arbeidszorgcentrum voor mensen, die omwille van een arbeidsbeperking niet terecht kunnen in de gewone tewerkstelling. Den Atelier is een project van vzw Pegode: www.pegode.be

Winterkoning

Praktisch:

De verkoop in het zuiden van Antwerpen gaat via onze collega's van Fort 7.

Tot zaterdag 31 oktober kan je een bestelling plaatsen via www.behaag-antwerpen.be.

Het afhaalpunt is Fort 7, Legerstraat in Wilrijk op zaterdag 28 november.

Meer info op de actiewebsite www.natuurpunt.be/behag

Wat gebeurt er in de Polder?

Tekst: Wim Mertens - Foto: André Van Langenhove

Sanering Grote Leigracht

In 2009 wijzigde een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) de bestemming van de voormalige industrieterreinen Petroleum-zuid van parkgebied naar bedrijventerrein en werd een brownfieldconvenant afgesloten met als doel de site opnieuw als bedrijventerrein in te richten. De nieuwe eigenaar, Blue Gate Antwerp, moest vooreerst de historische vervuiling van de vroegere petrochemische activiteiten saneren. De Vlaamse overheid legde Blue Gate Antwerp op om naast de eigen gronden ook de historische vervuiling van de Grote Leigracht aan te pakken. De belangrijkste vervuilingen (vooral zware oliën, maar ook andere organische componenten) zitten in de slibbodem en de oever van de gracht. In augustus werd begonnen met de sanering van de Grote Leigracht. Aangezien dergelijke werken enkel met grote machines kunnen worden uitgevoerd is een werfstrook noodzakelijk. Op deze werfstrook zijn alle bomen gekapt. Daar waar het beheerplan bossen voorziet, laten we de vegetatie nadien opnieuw spontaan tot bos ontwikkelen. Op plekken waar we volgens het beheerplan open moerasvegetaties nastreven zullen we een periodiek maai-beheer instellen. Op enkele plekken ter hoogte van de Naftaweg groeit een zeldzame plant die nergens anders in het natuurgebied staat, de moerasmelkdistel,

erg typisch voor de Scheldevallei. De bodem van de groeiplaatsen werd afgegraven tot een diepte van ca. 50 cm en opzij gezet. Na de werken zullen deze plaggen terug langs de gracht geplaatst worden. We hopen dat de planten volgend jaar terug opschieten.

De sanering zelf verloopt in 3 fases. De eerste fase pakt de zone aan tussen de voormalige BP-site en de Naftaweg, en is momenteel aan de gang. De tweede fase zal binnenkort starten en moet de loop van de Naftaweg tot de Scheldelei proper maken. De derde fase pakt het tracé langsheen de Naftaweg onder handen. Bij de sanering wordt de vervuilde slibbodem volledig verwijderd en de oever daar waar nodig (vervuild dus) afgegraven. De aangevulde bedding wordt aangevuld met propere kleilaag om nieuwe vervuiling vanuit aanpalende vervuilde bodems (bv. het voormalig stort Van den Bosch) te voorkomen. Op onze vraag worden de afgegraven oevers, daar waar de bodem na afgraven voldoet aan de wettelijk geldende kwaliteitseisen, niet opnieuw aangevuld. Op deze lager gelegen plasdras zones ontwikkelt zich nadien een oevermoeras. Langsheen de Naftaweg bestaat de Leigracht er uit twee aparte grachten met tussenin een lang smal perceel volledig begroeid met oeverzegge en riet. Dit perceel zal wellicht ook moeten worden afgegraven maar wordt nadien terug aangevuld zodat er in de toekomst opnieuw een rietkraag zal ontstaan. Deze eilanden vormen bovendien (relatief) veilige broedplaatsen voor watervogels.

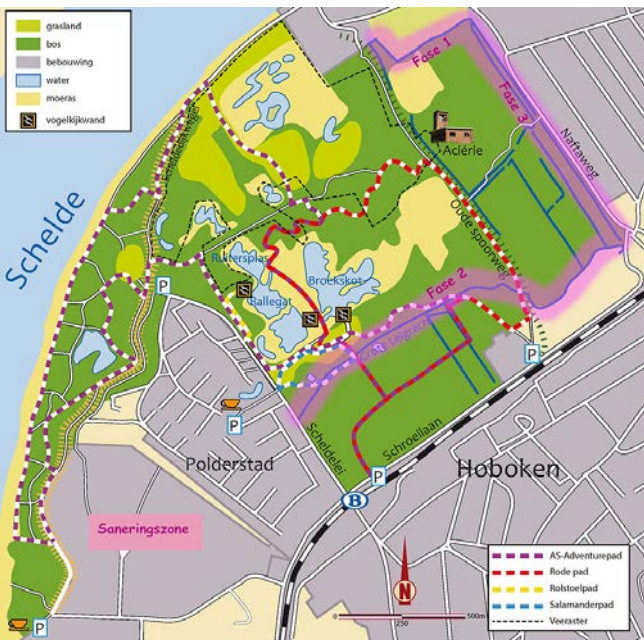
Deze werken brengen heel wat narigheid met zich mee. Onze wandelpaden zullen tijdelijk afgesloten zijn. In de periode oktober - november zal de Hobokense Polder wellicht niet toegankelijk zijn vanaf de Schroellaan, omdat dan de werken in de populierenaanplanting plaats vinden. Eenmaal de werken afgelopen zijn houden we er wel een propere gracht op na, waarin

de natuur zich kan herstellen, veel mooier dan ze tot nog toe was. Dus nog eventjes op onze tanden bijten.

Neuspomp voor de runderen

De firma die de sanering van de Grote Leigracht uitvoert, DEC, voerde in augustus enkele boringen uit voor het bemalen (wegpompen) van het grondwater. Wij vroegen hen ook één put voor ons te boren bij de aciérie. Zij waren zo vriendelijk dit te doen. In deze boorput brachten enkele Goudklompjes een grondwaterfilter die werd aangesloten op een neuspomp voor de runderen. Na een weekje hadden de runderen, met een beetje hulp van André en Godelieve, al door dat hier water te vinden was en begonnen ze de pomp te gebruiken. Vanaf nu hebben de runderen ook in droge zomers onbeperkte toegang tot drinkwater en moet André de drinkbakken aan de Scheldekijk niet meer dagelijks vullen. Zoals u ook in het volgend artikel kunt lezen, hebben enkele Goudklompjes de voorbije maanden hard gewerkt om het hele begrazingsraster te herstellen. Alle zwakke plekken met rotte palen en loshangende draden zijn ondertussen vervangen. We gaan een winter tegemoet zonder ontsnappingen!

Goudklompjeswerking

Tekst: Peter Van Elsacker - Foto's: André Van Langenhove en Philippe Grimau

We hebben terug op kruissnelheid kunnen werken, uiteraard met inachtneming van de coronamaatregelen. Dat betekent dat we het nog altijd zonder de hulp van de scholen moesten doen.

We werkten meestal in twee ploegen. Een ploeg van een viertal mensen onder leiding van André herstelde verder het veeraster. De oude prikkeldraad vrijmaken van braamstruiken, gaten boren met de grondboor, weidepalen daarin vastzetten, nieuwe prikkeldraad spannen,... er kruipt wat tijd in maar het resultaat is ernaar. De runderen staan veilig opgeborgen, alhoewel het verdomd balorige beesten zijn waarvoor het gras weleens groener is aan de andere kant. Voorbij het poortje rechts, komende van de nieuwe kijkwand de Dodaars aan de Scheldelei, werd een heel groot stuk in het bos links van de verbindingsweg afgewerkt. Ook aan de rechterkant van de verbindingsweg werd het hele eind draad dat naar de Dodaars loopt, hersteld. Er is evenwel nog veel werk om

de omheining terug in goede staat te brengen. De in onbruik geraakte kraal aan de weide aan de Schelddijk was verwaarloosd. Er werd besloten om ze terug op te knappen teneinde ze te kunnen gebruiken bij noodgevallen.

geduide wandelpaden zowat overal in de Polder, de populierenaanplanting en het Polderbos. Door corona hebben we twee maanden achterstand opgelopen en bijgevolg waren sommige paden wel heel smal geworden, zoals het noordelijk deel van het AS Adventurepad dat de Schelddijkwegel (de kasseiweg) verbindt met de Schelddijk. De paden vrijhouden behelst ook het verwijderen van afgewaaid takken en boomkruinen die op paden gevallen zijn.

In de droogstaande plas waar het vlonderpad over loopt, werden wilgenboompjes uitgetrokken met de tree popper, een hefboom die dat mogelijk maakt zonder de rug te belasten. Dat doen we om de plas open te houden.

Langs het wandelpad door de populierenaanplanting werden boompjes Amerikaanse vogelkers omgezaagd en ter plekke gelaten, want die verslepen is te veel risico voor verdere verspreiding, zeker als er bessen aanhangen zoals bij de grotere exemplaren het geval was. Dat willen we niet, ze woekeren nu al te veel.

Jullie merken het: regen, koude, hitte, virussen, we laten ons niet tegen houden.

Al de andere Goudklompjes stortten zich op de normale beheerwerken met als eerste prioriteit: het verwijderen van Japanse duizendknoop, die de andere vegetatie flink aan het 'overschoefelen' was. Bekende plaatsen zijn het Sibloveldje met het Salamanderpad, en het Polderke van Thys. Beide veldjes liggen dicht bij de houten slagbomen ter hoogte van taverne De Schorren. De omgeving van de United Caps met het Kompasveldje en het begin van de oude spoorweg kwamen ook aan de beurt. In het centrale, afgesloten deel ligt er ook een heel groot veld met Japanse duizendknoop, het Vergeten End, waar we ook heel wat werk aan hebben.

Gelukkig is er ook nog gewoon maaiwerk te doen, voornamelijk langs de aan-

De Flying Enterprise van Saverys en de CMB

Frans Thys

Misschien hebt u het al gezien in een krant of elders en is u ook geschrokken van het beeld dat de Compagnie Maritime Belge (CMB) verspreidt van hun nieuw te bouwen 'Maritiem Centrum'. Het lijkt wel een schip dat gestrand is in de Hobokense Polder. Dit is geen kattenpis! Hoe is het zover kunnen komen en valt daar nog iets aan te veranderen? Het antwoord op deze laatste vraag is 'ja', al zal dat niet gemakkelijk zijn.

In 2016 sluit BP de deuren van haar 5 hectare grote vestiging op Petroleum Zuid. Blijft over: een vervuild terrein met wat kantoren en oude opslagtanks, een onderdeel van wat de 'Petroleumcluster' genoemd wordt. Een woordje uitleg is hier op zijn plaats om te begrijpen hoe deze 'Petroleumcluster' ontstaan is. Het allereerste 'gewestplan' voor Antwerpen voorziet dat op Petroleum Zuid alle bedrijfsactiviteiten moeten stop gezet worden. Dat is deels nageleefd, maar 4 bedrijven die zich nabij de Schelde bevinden hebben altijd geweigerd dit na te komen. Bij de gewestplanherziening van 1995, waarbij het laatste deel van de Hobokense Polder ingekleurd is als 'natuurgebied', is ook Petroleum Zuid herzien. Een groot stuk is toen ingekleurd als 'park'. Het deel waar de weerbarstige petroleumbedrijven actief waren heeft de bestemming 'bedrijventerrein' gekregen, vandaar de benaming 'Petroleumcluster'. Bij de gewestplanherziening van 2009 wordt om Blue Gate Antwerpen mogelijk te maken heel Petroleum Zuid ingekleurd als 'bedrijventerrein'. Wel wordt een bepaling opgenomen dat de vier bestaande bedrijven daar actief kunnen blijven tot 2035. Uiteindelijk zal, zoals geschreven, een van de bedrijven er vier jaar geleden mee ophouden.

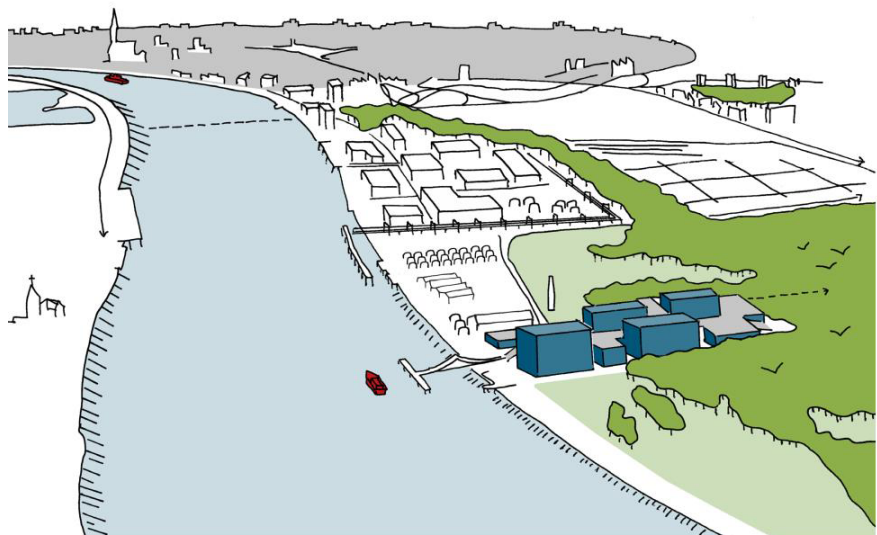
Wat dan? Gezien de ligging van dit terrein van BP, haast volledig omgeven door de Hobokense Polder, zou de meest logische oplossing geweest zijn dit te integreren in het natuurgebied, zoals vroeger gebeurd is met de soortgelijke Texaco gronden (waar 'Groenpoort' moet komen) en

met de Albatros gronden (waardoor de 'Plevierenhoek' ontstaan is). Ter gelegenheid van de gemeenteraadsverkiezingen hebben wij in maart 2018 de Hobokense politieke partijen naar hun visie hierover gevraagd. We hebben hen 4 mogelijke scenario's voorgeschoteld. CD&V, N-VA en Vlaams Belang hebben er zich gemakkelijk van af gemaakt door niet te antwoorden. Open VLD toonde er zich voorstander van het bedrijventerrein te laten, maar merkte wel op dat 20 % van het terrein open ruimte moest zijn met mogelijkheid van waterinfiltratie én dat op geen enkele wijze hinder mocht ontstaan voor het natuurgebied. Sp.a, Groen en PVDA opteerden voor een groene herbestemming.

De keuze om daar bedrijvigheid toe te laten is in alle geval niet de onze. Het lijkt ons ook alleen maar eventueel verdedigbaar als de activiteiten op dat terrein en de omvang van de gebouwen niet nadelig zijn voor de omliggende natuur, de activiteiten kaders binnen hetgeen het Gewestelijk RUP (GRUP) toelaat en de gebouwen beantwoorden aan het **Beeldkwaliteitsplan (BKP)** dat geldt voor Blue Gate. Dat BKP opgesteld in 2014 is vrij streng maar vooral voor het deel dat nu gesaneerd is en wordt. Het geeft maar enkele algemeenheden voor de 'Petroleumcluster', wat enigszins begrijpelijk is: in 2014 is 2035 nog veraf. Alleen heeft men er geen rekening

mee gehouden dat gronden van die cluster vroeger beschikbaar konden komen. Enige eenvormigheid van de spelregels op ruimtelijk en bouwkundig vlak voor de totale site tussen de Schelde, de Hobokense Polder, de spoorweg en de Generaal Armstrongweg lijkt toch wel aangewezen en was ook de bedoeling bij de start van het nieuwe Petroleum Zuid. Het overigens door de stad Antwerpen goedgekeurd BKP zegt bijvoorbeeld duidelijk: 'Over het deel Petroleumcluster kan weinig gezegd worden. Voor de exacte morfologie van eventuele nieuwe bebouwing ... is het aangewezen dat daarbij dan verder zal gewerkt worden op de structuur die in dit BKP voor de andere delen wordt vastgelegd.' (pagina 38).

In die andere delen mogen percelen nabij de Hobokense Polder volgens dit BKP maar tot maximaal 50 % bebouwd worden. De invulling van deze percelen moet zorgen voor een 'zachte overgang naar de ecologische zones' waarbij het belangrijk wordt geacht de visuele impact van de bedrijven op deze ecologische zones zoveel mogelijk te beperken. Niet te vergeten is dat deze te bebouwen percelen volgens het GRUP ook minstens 30 meter moeten verwijderd liggen van de Hobokense Polder, kwestie van een buffer te hebben. Al deze maatregelen die gelden voor het 'innovatief en eco-effectief bedrijventerrein' waarmee men terecht graag uitpakt,

Situatieschets uit PlanMER

Een ontwerpbeeld van de Maritime Campus Antwerp, gezien vanaf de Schelde. — © MCA/CMB

Natuurpunt vecht bouw Maritime Campus Antwerp aan: “Gebouwen van vijftig meter hoog kun je niet verbergen”

gelden ineens niet voor dat nieuw te bebouwen terrein dat in deze bedrijvzone plots is vrijgekomen. Begrijpe wie begrijpen kan!? Nochtans lezen we in een offerteaanvraag die in 2017 uitgeschreven is voor deze ex-BP gronden dat kandidaat-investeerders de site moeten (her)ontwikkelen en gebruiken volgens ‘de vooropgestelde ambities en vestigingsvoorwaarden van het herontwikkelingsproject Blue Gate Antwerp’.

Een ander heikel punt is het GRUP. Op deze locatie kunnen enkel ‘watergebonden bedrijven’ komen. Wat watergebonden bedrijven zijn wordt duidelijk vermeld in het GRUP, namelijk: ‘Het watergebonden karakter bestaat uit het gebruik van de waterweg voor het vervoer van een substantiële hoeveelheid basisgrondstoffen en/of (half) afgewerkte producten, of uit het gebruik van het water als substantieel onderdeel van het productieproces.’ De bouwheer voor dit project is ‘Reslea’, de vastgoedpoot van de CMB. Nu heeft de CMB uiteraard wel met scheepvaart te maken, maar de gebouwen die ze daar willen oprichten, gaan niet gebruikt worden om basisgrondstoffen of half afgewerkte producten te stockeren noch wordt het water gebruikt als een belangrijk onderdeel van het productieproces. Tenzij de CMB haar personeel beschouwt als ‘afgewerkte producten’ en ze dat personeel louter vervoert via het water. Met wat goede wil kan het o.i. dan!

Overigens doet zich daar een bijkomend probleem voor. De CMB hoopt er niet minder dan 2 à 3.000 mensen tewerk te stellen, dit op een locatie waar tot nu toe tijdens de periode BP nog geen 100 mensen werden tewerkgesteld! Twee à 3.000 mensen die iedere werkdag van en naar het werk moeten dat gelegen is aan het einde van een slechts op één manier bereikbare, doodlopende weg, waar ook geen openbaar vervoer naartoe gaat. Dat zijn op deze 5 hectare ook evenveel werkplaatsen als de nieuwe werkplaatsen die Blue Gate Antwerp wil creëren op 63 hectare. CMB die op deze locatie op termijn op het ‘dek van hun schip’ grote evenementen wil organiseren (zowel voor als door derden). Arme beestjes van de Hobokense Polder! Hoe CMB aan zoveel werkplaatsen komt is eenvoudig: ze verhuizen al hun kantoren van de De Gerlachekaai, kantoren die 3 km meer stadwaarts en binnen een woonzone liggen. Mogelijk is deze operatie deels ook financiële berekening: kantoren in woonzone inruilen voor kantoren op een bedrijventerrein. Oh ja, er komen ook laboratoria en er wordt ‘Onderzoek en Ontwikkeling’ (R&D) gedaan, iets waar ze zich ook nu al mee bezighouden. Maar dat is meer een praatje voor de buitenwereld omdat Blue Gate nu eenmaal ‘innovatieve ondernemingen’ verwacht.

Kantoren binnen het bedrijventerrein Petroleum Zuid! Kan dat wel? U hebt het juist voor. Het GRUP laat kantoren

(en toonzalen) slechts toe voor zover ze geen loketfunctie hebben en niet autonoom zijn. Zelfs Reslea en CMB snappen dat dat problematisch is. Maar niet getreurd: ze hebben een oplossing. Vooreerst knippen ze hun project in twee stukken: eerst een beperkt stuk dat ze volgend jaar al willen realiseren en waarvoor een van de eerstvolgende maanden de ‘omgevingsvergunning’ wordt aangevraagd. En daarna – dat zeggen ze ons vlakaf – laten we het GRUP aanpassen zodat wel gerealiseerd kan worden wat wij willen.

Om een GRUP aan te passen kan tegenwoordig o.i. zowel het Vlaamse Gewest als de stad Antwerpen een initiatief nemen. Wie is er allemaal bevoegd voor ‘Ruimtelijke Ordening’? Op Vlaams niveau is dat Demir (N-VA), op stedelijk niveau is dat De Ridder (N-VA). De CMB en CEO Alexander Saverys hebben aan het hoofd van Reslea geplaatst David Manaigre als projectmanager, oud-voorzitter van de N-VA jongeren én Bart Huybrechts als managing director, ex adjunct-kabinetschef van N-VA politicus Geert Bourgeois. Er hoeft geen tekening bij dat hier een aanpassing van het GRUP dreigt ‘à la tête du client’!

Ondanks alles blijven wij bereid te overleggen en te praten met Reslea, maar dan over een bouwproject dat er heel anders moet uitzien en dat echt rekening houdt met de nabijheid van een belangrijk natuurgebied. Daarom hebben we hun schip, hun huidige masterplan al gedoopt en het de naam ‘Flying Enterprise’ gegeven. Titanic vonden we een beetje overdreven, maar die Flying Enterprise is ook op de klippen gelopen en daar waren geen slachtoffers bij. Wie iets van scheepvaartgeschiedenis kent of wie stilaan een gezegende leeftijd heeft, weet dat tijdens de jaarwisseling van 1951-1952 twee weken lang het voorpaginanieuws van de kranten niet Corona was, wel het lot van de Flying Enterprise.

Voor wie jonger dan 80 is: de historiek van dit schip kan je lezen op [https://nl.wikipedia.org/wiki/Flying_Enterprise_\(schip,_1944\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Flying_Enterprise_(schip,_1944))

Welkom bij Groenpoort!

Al meer dan 40 jaar is Natuurpunt Hobokense Polder vzw (voorheen WHoP) in de weer om dit unieke natuurgebied aan de zuidkant van Antwerpen te beschermen en te beheren. De waardevolle natuur en de groene open ruimte zijn voor veel dieren, planten en mensen van groot belang. Het gebied wordt gekoesterd door een grote en diverse gemeenschap, maar staat ondanks het beschermend statuut van natuurreservaat toch onder druk. Het verdwijnen van omliggende buffergebieden, een toenemende (en soms respectloze) recreatie, de verdroging van de bodem, de impact van nabije industrie e.d. nopen tot permanente alertheid en initiatieven om de Polder zo waardevol mogelijk te houden.

Begin 2020 werd door het bestuur van de vzw daarom een ambitieus initiatief genomen, dat inzet op méér waardevolle natuur, méér water en méér kansen voor natuurbeleving aan de rand van het gebied. Zo krijgt ook het unieke centrale moerasbiotoop weer nieuwe kansen. Een speciale stuurgroep werd opgericht om het project 'Groenpoort' verder uit te werken en op de rails te krijgen. Daar zal de komende jaren veel steun bij nodig zijn.

Hoe het begon ...

De vervuilde gronden van het vroegere Petroleum Zuid worden stelselmatig gesaneerd: eerst waar het nieuwe 'Blue Gate Antwerp' moet ontstaan (sanering grotendeels al gerealiseerd). Dit jaar komt de site van de Maritieme Campus Antwerpen (MCA) en de vervuilde 'Grote Leigracht' aan de beurt, gracht die deels door het natuurgebied loopt maar die ook de scheiding vormt tussen het natuurgebied en de bedrijvigheid op Blue Gate. In een later stadium volgen nog diverse gronden aan en langs wegen van de bestaande 'Petroleumcluster'.

Over één vervuilde grond wordt echter niet gerept: de voormalige Texaco site langs de Benzineweg. Over dat

stuk grond, ruim 3,3 hectare groot is in het begin van de jaren '90 na afbraak van de olietanks een laag zand gekapt: toedekken van de vervuiling wordt dat genoemd. Dat stuk is onderdeel van en ligt aan de rand van het natuurgebied Hobokense Polder. (Er zijn overigens nog andere potentieel vervuilde plekken in de ondergrond van de Hobokense Polder. Maar voorlopig concentreren we ons op deze twee percelen, omdat hier de volledige omgeving met een gelijkaardige vervuiling in het kader van Blue Gate en MCA gesaneerd wordt.)

Ooit zal de stad Antwerpen dus ook dat éne stuk grond ernstig moeten saneren. Over hoe dat best gebeurt hebben enkele Natuurpunters en leden van de Vogelwerkgroep Ardea hun hoofd gebroken. April en mei van dit jaar hebben ze benut om een lijvig dossier op te stellen. Hierin wordt voorgesteld om de site af te graven tot op het oorspronkelijk polderniveau en de grond deels af te voeren en deels te gebruiken voor aanleg van wandelpaden (na sanering). Afgraven tot op het oorspronkelijk niveau houdt in dat er een moerasgebied zou ontstaan, aansluitend aan een al bestaand moeras dat op hetzelfde niveau ligt. Deze plas met rietkragen zou ruim 5 hectare groot worden en o.m. voor de vogelfauna grote betekenis krijgen.

Dit project zou in verschillende fasen en met de hulp van diverse actoren moeten uitgevoerd worden. De stad Antwerpen speelt hierin als eigenaar van de gronden wel een belangrijke rol. Het

project voorziet niet alleen het realiseren van een moeras, maar op termijn ook een begeleidende recreatieve ontsluiting. De realisatie van Blue Gate en van MCA betekent duizenden werknemers in de buurt. Samen met de verdere uitbouw van bewoning in de wijk 'Nieuw Zuid' betekent dit een grote toename van de recreatieve druk, zeker op het oostelijk deel van het natuurgebied. Daarom wordt ook een goed uitgerust wandelpad voorzien dat het Nieuw Zuid via Blue Gate's groene corridor verbindt met de Hobokense Polder. Op termijn zijn een vogelkijkwand, een uitkijktoren en een bezoekerscentrum aan het nieuwe moeras erg welkom. Alles samen beogen deze landschappelijke ingrepen een synergie tot stand te brengen tussen natuur, bedrijven en publieke ruimte. Aan de zuidelijke uitloper van de Antwerpse Scheldekaaien ontstaat daarmee een stedelijke overgangszone, ofwel een 'poort' naar een groene omgeving. Dat inspireerde de stuurgroep om het projectvoorstel verder onder de titel 'Groenpoort' te lanceren. Het dossier werd op 17 mei gefinaliseerd en telt 34 bladzijden.

Verdere stappen

Nadat het dossier eerst voorgelegd is aan Natuurpunt nationaal is het op 23 juni bezorgd aan de Antwerpse Schepenen De Ridder (haven, stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening), Duchateau (groen en voorzitter AG Vespa), Marinower (openbaar domein) en Meeuws (leefmilieu). In een begeleidend schrijven wordt om een gezamenlijk overleg gevraagd. Dit overleg met kabinetsmedewerkers van de Schepenen De Ridder, Duchateau en Marinower is doorgegaan heeft plaatsgehad op 9 juli. Er was interesse voor het dossier. Een kabinetschef zei:

"Tegen zo'n voorstel kan toch niemand tegen zijn!"

Ook al was men van oordeel dat sommige punten verder moesten uitgewerkt worden, de hamvraag die bleef is: wie gaat die sanering betalen? Er werd een vervolgspraak in oktober vooropgesteld.

Op 25 juni is ons dossier met een presentatie voorgesteld aan omliggende bedrijven als Reslea en Q8, aan Blue Gate Holding en milieusaneerder DEC. Ook een vertegenwoordiger van AG Vespa en van de Participatie Maatschappij Vlaanderen heeft de presentatie digitaal gevolgd. Reslea reageerde al snel met te willen overwegen een uitkijktoren en bezoekerscentrum te integreren in hun project. Q8 staat ervoor open om haar verplichtingen naar bodemsanering van het kleinste perceel 2877 s, het perceel waar zij een olieafscheider hebben/hadden staan, af te stemmen op de nieuwe plannen.

Begin augustus hebben wij een pdf-versie van het dossier en een presentatie ervan op onze website gezet. U kan beide documenten raadplegen en downloaden (zie onderaan). De presentatie kan ook met commentaar gegeven worden voor verenigingen, van zodra de Corona-maatregelen dat toelaten. Eveneens begin augustus hebben we het dossier toegezonden aan alle Antwerpse gemeenteraadsleden en aan alle districtsleden van Hoboken en Antwerpen. Geen enkele betrokken politicus kan nog zeggen dat hij of zij niet op de hoogte is van onze intenties. Op 7 augustus hebben we heel wat van onze leden geïnformeerd via een ‘Polder.flits’ die gewijd was aan ‘Groenpoort’ en het project ‘MCA’.

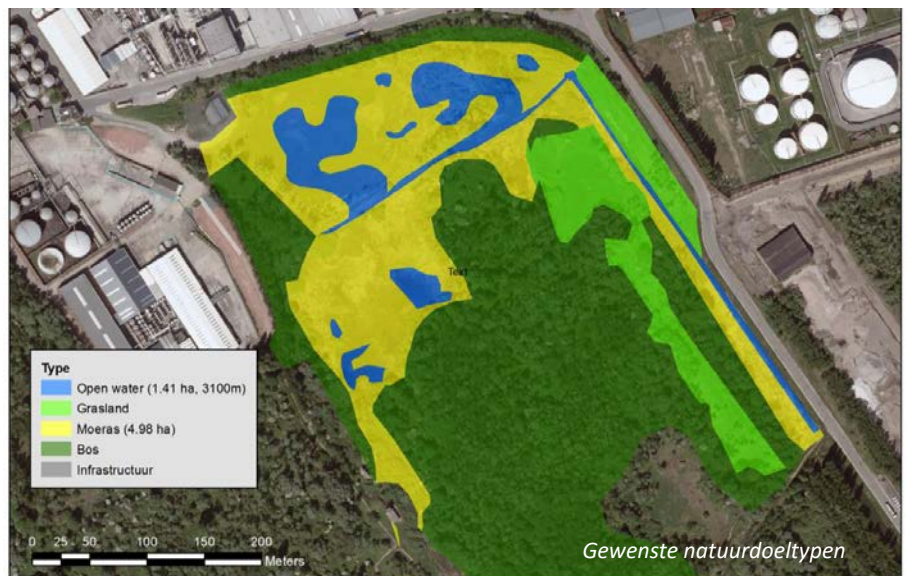
Zaterdag 22 augustus hebben we op hun verzoek de gemeenteraadsleden Van Dienderen en Giebens en districtsraadslid Cassiers, alle drie van Groen, rondgeleid langs de Scheldeboord, de MCA-site en de plaats waar het Groenpoort-moeras moet komen. We noteerden een groot enthousiasme voor het Groenpoort-project.

‘Dit is een mooi verhaal, het projectvoorstel is een groot geschenk voor de stad!’

Wij zijn uiteraard bereid om voor het even wie op dergelijke verzoeken tot rondleiding in te gaan.

Naar Vlaams minister Demir

“Extra moerassen en natte graslanden, de strijd tegen lekverliezen, de ontharding van onze steden, meer grootschalige infiltratie- en bufferbek-

kens, circulair watergebruik in landbouw en industrie, noem maar op. Met deze Blue Deal slaat Vlaanderen resoluut de weg in van minder verharding, meer vernatting en natuur en maximaal circulair watergebruik”. Het is een citaat van onze Vlaamse minister voor Leefmilieu Zuhal Demir d.d. 28 juli 2020, tijdens de hittegolf.

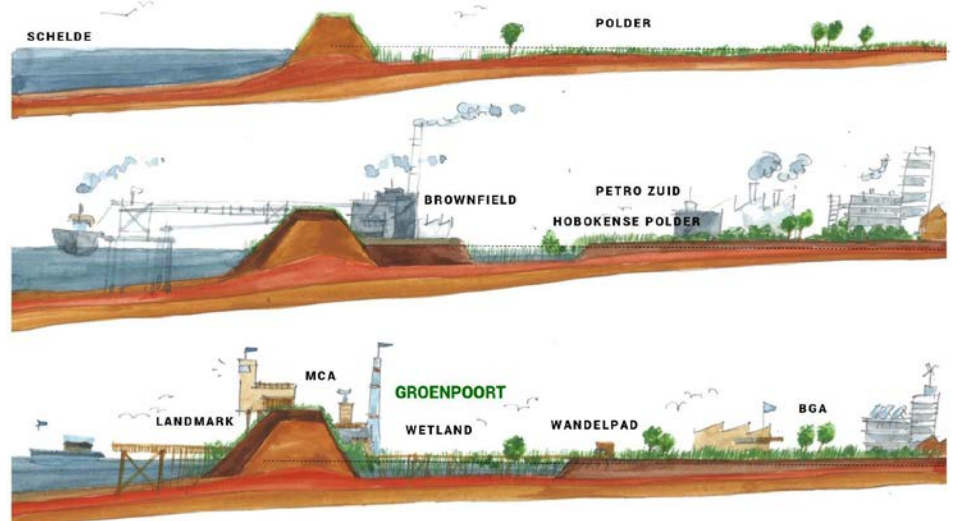
Op 29 juli hebben wij haar dan ook aangeschreven en ons projectvoorstel bezorgd. Met de verwijzing naar haar Blue Deal, waarvoor een eerste schijf van 75 miljoen wordt uitgetrokken en later op het jaar nog bijkomend budget goedgekeurd wordt, wijzen we haar op ons voorstel om een bestaand rietmoeras van 1,65 hectare uit te breiden tot 5 hectare. Ook stellen wij haar de vraag na te gaan of op termijn de creatie van dit rietmoeras mede mogelijk gemaakt kan worden via een financiële inbreng van het Vlaamse Gewest? Wij hopen u later een positief

antwoord van minister Demir te kunnen aankondigen.

En verder

Het is erg belangrijk om zo veel mogelijk mensen te informeren over dit project, om in de toekomst aan de stedelijke en Vlaamse overheid het belang van méér en betere natuur in Hoboken te kunnen blijven benadrukken. Stuur daarom deze nieuwsbrief door aan uw collega’s, kennissen, vrienden, familie e.a. met een hart voor de Hobokense Polder of een duurzamere stadsontwikkeling. Zij kunnen met een eenvoudig mailtje naar groenpoortnieuwsbrief@hobokensepolder.be onze digitale berichten Groenpoortnieuws ontvangen en in de toekomst op de hoogte blijven van ons project. Alvast veel dank!

Dossier, powerpoint en reeds verschenen Nieuwsbrieven vindt u op www.hobokensepolder.be/Groenpoort.

Visualisatie concept “van brownfield naar Groenpoort”

Vogelwaarnemingen – Regio Zuid Antwerpen

mei - juli 2020

Luc Van Schoor - Vogelwerkgroep ARDEA

Nadat we vorige periode een boost van vogelwaarnemingen (17.545) vaststelden, kwamen we deze keer tot een doorsnee niveau van 7.541 waarnemingen.

Deze gegevens werden ingevoerd door een record aantal van 250 vogelliefhebbers. Daarbij waren enkele Ardea-waarnemers vrij intens betrokken bij het broedvogelonderzoek voor het vogelatlasproject 2020-2023, terwijl anderen zich beperkten tot 1 of slechts enkele waarnemingen.

Bij de veel-invoerders kwamen we tot de volgende top 3: Pierre Blockx met 986 waarnemingen, Wouter Van Assche met 841 waarnemingen en Luc Van Schoor met 621 waarnemingen.

Op de Ardea website kan je dagelijks de ingevoerde waarnemingen bekijken via www.hobokensepolder.be/vwardea/waarnemingen.htm

Soortenbespreking

Van de 129 waargenomen vogelsoorten worden hieronder 31 soorten besproken.

Gedurende gans de maand juli foerageerden 1 tot 4 **kleine zilverreigers** op het Broekskot in de Hobokense Polder, waarbij de lage waterstand voor een gunstige eetgelegenheid zorgde. (DJ, ED, NDC, GM, AVL, PLe, MM, MVR,

CVL, WM, GB).

In mei werden 3 keer overvliegende **grote zilverreigers** waargenomen: 3 ex over Hoboken op 8 mei (JP, WDR) 1 ex over Boomsesteenweg Wilrijk op 18 mei (NS) 4 ex over Polderstad/Hoboken op 20 mei (JP)

Op 28 juli vloog een grote zilverreiger op vanuit Groen Neerland/Wilrijk (DM)

Een tweede kalenderjaar **purperreiger** vloog op 4 mei westwaarts over de Schelde/Hoboken (WDR, JP).

In mei werden in totaal 7 overvliegende **ooievaars** waargenomen. Behalve 1 waarneming van 2 ex betrof het 5 maal 1 ex over Hove, Edegem, Wilrijk en Hoboken (MRa, LJa, MM, FSR, JP).

1 tot 2 **lepelaars** foerageerden in juni op het Broekskot-Hobokense Polder (PBe, MM, DJ, AVL, Pau).

Naast de waarnemingen van min. 14 doortrekkende **wespendieven** in mei tot begin juni, werden er tijdens de broedperiode (juni/juli) zowel in de omgeving van de Hobokense Polder, het Schoonselhof, bij Fort V/Hof ter Linden Edegem, in het gebied Uilenbos/Domein Moretus in Hove/Boechout en in Hemiksem langs de grens van het ARDEA werkingsgebied regelmatig 1 tot 2, soms baltsende,

wespendieven gespot. (JPo, JDu, PH, SB, WVA, MM, WM, RH, JP, Cas).

Mogelijk gaat het hier om één of meerdere broedgevallen, maar wespendief is als broedvogel uiterst moeilijk te inventariseren want bij de horst zijn ze opvallend zwijgzaam en deze prooivogel heeft een grote actieradius.

In mei trokken zeker 3 **zwarte vrouwen** over onze regio, telkens 1 ex op 8 en 18 mei over Hobokense Polder (JP, BMe) en 1 ex over Hove op 21 mei (MH, NS, WR).

De enige **rode wouw** vloog NO over Edegem op 1 juni (WVA).

Blauwe kiekendief was eveneens schaars, met slechts 1 waarneming op 4 mei over Hoboken (WDR, RH).

Een overvliegende **havik** werd zowel nabij Fort VII/Wilrijk op 3 juni (LVS) als in Edegem op 20 juni (WVA) gezien.

Slechtvalk broedde dit jaar met succes op 2 plaatsen, telkens in een nestkast op een schoorsteen. Op Agfa Gevaert/Mortsel werden 3 jongen grootgebracht (MH). Op Umicore/Hoboken vlogen 2 of 3 jongen uit (KDK). Een beginnend broedgeval op de Christus Koning Kerk/Kiel mislukte spijtig genoeg omdat het legsel van 2 eieren werd verlaten (MM).

Een paar **kleine plevier** nestelde in het afgesloten rangeerstation op Blue Gate/Antwerpen Zuid en foerageerde meestal op de plas bij de brug van de Olieweg (LVS, SB, DJ, JCl, NWy, RH).

Een groep van 18 **kemphanen** vloog op 5 mei NO-waarts over Hoboken (JPo).

Een adulte **kleine mantelmeeuw** doodde op 5 juni een jonge kauw op een grasplein te midden de woonwijk Koornbloemwijk (LVS).

Op 4 mei trokken 6 **zwarte sterns** noordwaarts over Hoboken (RH, WDR).

Nadat de **zomertortel** als broedvogel uit onze regio verdween, is het ook een zeer schaarse doortrekker

Kleine plevier - Foto: Luc Van Schoor

Grauwe vliegenvanger

Foto: De Weger Walter

Een mannetje **tapuit** pleisterde op 17 mei op Blue Gate/Antwerpen Zuid (JPo).

Grote lijster is tegenwoordig een weinig voorkomende broedvogel in onze regio, daarom vermelden we, een zingende vogel in Park den Brandt/Antwerpen op 5 mei (PBI) als enige waarneming tijdens deze 3-maandelijke periode.

Spotvogel is eveneens een schaarse broedvogel in onze regio: een territorium gebonden mannetje was vanaf 18 mei tot 11 juni zang-actief in een struikzone van het Park van Eden/Wilrijk (PH, JVV, MM, NWy, OF, PC).

Tijdens de 2de helft van mei was er in het Uilenbos/Hove een paar **grauwe vliegenvanger** aanwezig dat baltsgedrag vertoonde (BMi, MH, RBy, WS, RM, SH). Voor juni ontbreken waarnemingen die een mogelijk broedgeval zouden kunnen bevestigen.

Een mannetje **bonte vliegenvanger** zong op 6 en 21 mei in het Eikenbos en omgeving van het Uilenbos/Hove (JCe, BMi).

Een **kruisbek** vloog op 30 mei zowel over Fort VII/Wilrijk (LVS) als over centrum Hove (JCe) en 3 ex vlogen op 9 juni over de Vredewijk/Hove (KM).

Een broedverdacht paar **appelvinken** was vanaf 10 mei actief in en rond Fort V/Edegem (WVA).

Exoten

Naast de alom aanwezige **halsbandparkieten** die in onze regio nog volop als broedvogel toenemen, noteerden we nog volgende waarnemingen van exoten:

2 mannetjes **goudfazant** pleisterden op 9 juni in het bosgebied tussen Kleine Doornstraat en Kleine Struysbeek/Wilrijk (JVV).

Een **valkparkiet** vloog op 1 mei over de Vredewijk Hove/Kontich (KM)

Een wijfje **manengans** pleisterde op 14 juli in het Hof ter Linden/Edegem (LW)

Waarnemers

AVL	André Van Langenhove
BMi	Bernard Miserez
BMo	Bert Mertens
Cas	Casper

geworden: 1 overvliegende vogel op 1 mei: Frijthout/Hove (SVD).

Kerkuil werd tijdens dit broedseizoen op 4 plaatsen gehoord en/of gezien: Wijk Koornbloem/Wilrijk (LVS) Groen Neerland/Wilrijk (WM) Uilenbos/Hove (MH, WS) nabij Buizegemlei/Edegem (WVA)

Adulte en jonge **zwarte spechten** zwerven buiten het broedseizoen geregeld rond: de ene op zoek naar een geschikt foerageergebied en de andere naar een eigen territorium. Op 14 juni pleisterde gedurende korte tijd een vogel in de Tarzanboskes/Hoboken (SVH) en op 9 juli werd een roepende vogel waargenomen in het Hof ter Linden/Edegem (RDi).

Op de plas langs de Olieweg/Blue Gate foerageerden op 26 en 29 mei respectievelijk 12 en 10 **oeverwaluwen** (SB, MBe). Bij gebrek aan extra informatie is het niet duidelijk of het mogelijk broedvogels van een kolonie in de omgeving betrof.

Zekere broedgevallen van **grote gele kwikstaart** werden vastgesteld in het Waterzuiveringsstation bij het Uilenbos te Hove (LVS, MS, JGi, PBI, Cas, XM) in het Hof ter Beke/Wilrijk (JB, SB, HB, MVR) en in Fort VI te Wilrijk (PH, SH). Waarschijnlijke broedgevallen werden vastgesteld langs de Scheldeoever bij de veerdienst Hoboken/Kruibeke (JM) en in Campus Drie Eiken/Wilrijk (WVA).

Wespendief - Foto: Julien Dua

CVL	Chris Van Liefferinge
DJ	Danny Jonckheere
DM	Dirk Marien
ED	Eddy Devriese
FSR	Frederick en Rosette Simons-De Roeck
GB	Guy Borremans
GM	Gunther Moens
HB	Hugo Bender
JB	Jozef Bafort
JCe	Jan Celis
JCl	Joeri Claes
JD	Julien Dua
Jgi	Johan Giglot
JM	J. Meuris
JP	Joachim Pintens
JPo	Jonas Pottier
JVV	John Van de Voorde
KDK	Kris De Keersmaecker
KM	Koen Maes
LJa	Leo Janssen
LVS	Luc Van Schoor
LW	Lien Wuyls
MBe	Maximiliaan Beeldens
MH	Marc Hofman
MM	Maarten Mortier
MRa	Marc Raes
MVR	Marc Van Ruymbeke

Appelvink - Foto: Maarten Mortier

NDC	Norbert De Clercq	PLe	Pieter Leblans
NS	Niels Schild	RBe	Raf Beyers
NWy	Nico Wysmantel	RDi	Roel Diepstraten
OF	Olivier Fuchs	RHe	Rens Hendrickx
Pau	Paulien	RM	René Matthys
PBe	Pieter Beyens	SB	Stijn Baeten
PBl	Pierre Blockx	SH	Steven Hostyn
PC	Peter Ceulemans	SVB	Steven Van den Bussche
PH	Peter Hofman		

Herfst

Tekst: Peter Van Elsacker - Foto's: Walter Decoene en Serge Vermeersch

Wedden dat je bij het lezen van deze titel direct dacht aan het vallen van de bladeren en aan de mooie herfstkleuren die daaraan vooraf gaan? Het is voorwaar een indrukwekkend, jaarlijks weerkerend fenomeen dat het landschap ingrijpend verandert en de aanloop is naar de winterrust van planten.

De eenjarige planten maken zich er gemakkelijk van af: gewoon afsterven nadat de zaden geproduceerd zijn om het voortbestaan van de soort te waarborgen. Voorbeelden zijn: klaproos, korenbloem, paarse dovenetel, kamille.

Tweejarige planten, die pas in hun tweede levensjaar bloeien en zaad vormen, overwinteren vaak als rozet met de knoppen dicht tegen de grond om ze te beschermen tegen de koude. De andere bovengrondse delen sterven (deels) af. Het eerste jaar vormen ze alleen bladeren en slaan ze reser-

vevoedsel op in hun wortels, zodat ze na de winter een groeispurt kunnen doen om bloemen en zaad te vormen, daarna sterven ze. Voorbeelden zijn: vingerhoedskruid, grote klit, toortsen, wilde peen, rode klaver.

Dan heb je nog overblijvende of meerjarige planten die overwinteren zoals de tweejarigen. Voorbeelden zijn: fluitenkruid, duizendblad, boerenwormkruid, koninginnekruid.

In de winter is het droog en donker!

Struiken en vooral bomen zijn van een heel andere orde. Die groeien boven dat kleine grut uit en hebben jarenlang geïnvesteerd in hun wortels, stam en takken. Ze moeten een andere strategie volgen dan de andere planten om de winter door te komen: loofbomen werpen hun

bladeren af. Uiteraard zouden de bladeren kunnen bevriezen in de winter maar algemeen wordt aangenomen dat niet de koude de belangrijkste reden is, maar verdroging. Hoe zit dat? Bladeren verdampen veel water om af te koelen, maar ook om mineralen en voedingsstoffen die ze uit de bodem halen, over de hele boom te transporteren. De opname door de wortels van water uit de bodem verloopt echter

moeilijker bij lagere temperaturen, laat staan als het bodemwater bevroren is. Als de bladeren zouden blijven verdampen dan verliest de boom meer water dan hij kan opnemen en verdroogt hij.

Bovendien wordt het donkerder en kouder in de winter waardoor de bladeren minder suikers gaan aanmaken door de fotosynthese (= bladgroen-verrichting). Dit proces kan alleen maar doorgaan als er voldoende lichtenergie op de bladeren valt. Dreigend watertekort, weinig "eten" en dan nog een bladerdek onderhouden, daar hebben de loofbomen deze oplossing voor: bladval.

Maar voordat dit gebeurt gaat de boom aan recyclage doen. Waardevolle bestanddelen die in het blad zitten, worden teruggetrokken in takken, stam en knoppen. Die laatste moeten immers klaar staan voor de volgende lente. Er wordt een kurklaagje gevormd in de bladsteel waardoor het blad geen water meer krijgt, verschrompelt en afbreekt. Dat kurklaagje sluit het breukvlak af tegen vochtverlies en indringende ziekteverwekkers zoals schimmels en bacteriën.

Mooie herstkleuren...

Het bladgroen (chlorofyl) is ook een waardevolle stof die eerst moet worden afgebroken in stukjes om het te kunnen recupereren. Door die afbraak verliest het blad zijn groene kleur en dan komen de andere kleuren tevoorschijn. Die kleurstoffen of pigmenten waren al aanwezig in het blad, maar werden overheerst door het bladgroen. Welke kleuren je te zien krijgt hangt af van welke pigmenten in de bladeren aanwezig zijn en dat verschilt tussen de boomsoorten.

Zo zijn er gele pigmenten (xanthofyl), oranje pigmenten (caroteen, denk aan de worteltjes in de keuken!) en rode tot paarse pigmenten (anthocyaan). Dat laatste wordt vooral in de herfst aangemaakt en zit ook in andere plantendelen zoals vruchten, bessen en bloemen. Net zoals het bladgroen nemen die pigmenten tijdens de zomerperiode lichtenergie op voor de fotosynthese. Ze beschermen ook tegen schade door te hoge lichtintensiteiten.

Het begin van de bladverkeuring, hoe sterk die is en hoe die verloopt, hangt af van de boomsoort, de weersomstandigheden en de groeiplaats.

Na al die kleurenpracht worden de bladeren bruin, dat is de kleur van tannines (zit in wijn; in eik als looizuur). Er blijven weinig of geen pigmenten en waardevolle bestanddelen meer over en het blad valt af.

... of toch groen blijven

En naaldbomen dan, die blijven toch groen? Dennen en sparren hebben inderdaad naaldvormige bladeren die groen blijven en niet afvallen, hoeveel jaren de naalden overleven is soortafhankelijk. Ze hebben in de loop van de evolutie een andere strategie gevolgd om de "droge" winter door te komen: die is erop gericht om de verdamping te beperken. De naaldvorm en de stevigheid zijn beter geschikt tegen de winterdroogte en koude dan het zachte blad van loofbomen. Er ligt een dikker waterdicht waslaagje op en de buitenkant en de huidmondjes – de openingen in een blad waarlangs water verdampt – liggen verzonken in het bladoppervlak en zijn dus beschermd tegen wind (en daardoor

tegen verdamping en koude). Tegen de winter wordt een deel van het water uit de naalden teruggetrokken, waardoor ze minder snel bevriezen. Bovendien worden er eiwitten aangemaakt die als antivries werken. Zo zijn de naaldbomen klaar voor de winter. Er is in onze streken één naaldboom die tegendraads is: de lork of lariks. Die verkleurt in elke herfst tot mooie goudgele-bruine tinten en verliest zijn naalden wél.

Aan de andere kant zijn er loofbomen en struiken die groen overwinteren. In de tuincentra zijn er voldoende exotische voorbeelden te koop. Bij de inheemse planten zijn er bijvoorbeeld de hulst, liguster en heide. Als aanpassing hebben ze stevige of leerachtige bladeren om de winter(droogte) te trotseren.

En nu genieten maar van een frisse herfstwandeling.

Natuurpuntbier Hobokens Wild

Wild bier van Hoboken

Geniet van ons artisanaal gebrouwen bier en steun de prachtige natuur van de Hobokense Polder

Bestel nu uw bierpakket als origineel geschenk of gewoon ... lekker voor uzelf
Verkrijgbaar in 3 wilde biertypes:

fris en vol **Blond**
(6,5% Alc.)

kruidige **Tripel**
(8,0% Alc.)

warm winters **Amber**
(9,2% Alc.)

per soort of mix
in pakket van 6 of 12

Bestel nu via onze webshop: www.hobokensepolder.be/shop

Natuurpunt
Hobokense Polder

Prijs vanaf 18 € per 6
afhaalpunt in Hoboken

Meer info: hobokenswild@hobokensepolder.be

Hobokens Wild wordt geschonken
in de Blikfabriek, de Novonov en
Klimzaal Blok

Meer info op

www.hobokensepolder.be/hobokenswild
hobokenswild@hobokensepolder.be

Nu ook verkrijgbaar: sierlijk
biervglas met opdruk van het
logo "Hobokens Wild"
Prijs 5 euro

Deze handelaars ondersteunen Natuurpunt Hobokense Polder

Hartelijk dank aan onderstaande handelaars en bedrijven voor de financiële ondersteuning die we van hen krijgen voor de verdere ontwikkeling van ons natuurgebied

Aan Tafel BVBA, Fried Denayer, Pierre Van den Eedenstraat 47, 2660 Hoboken. Tel. 03 828 53 28
Beenhouwerij Van der Keere, Kapelstraat 39, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 53 01
Brood en Banket bij Marc en Evi Helsen, Krekelstraat 83, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 47 04
Broodjeszaak Bagatelle, Steynstraat 35, 2660 Hoboken. Tel. 03 825 47 44
Fietswinkel XTR-shop, Kapelstraat 137, 2660 Hoboken. Tel. 03 827 58 47
United Caps, Plastiëken dopjes, Schroeiiaan 15, 2660 Hoboken. Tel. 03 830 40 00
Uurwerken, Juwelen en optiek, Annik De Mey, Kioskplaats 81 2660 Hoboken. Tel. 03 830 21 12
Verzekeringen en beleggingen Alert NV, Kioskplaats 62, 2660 Hoboken Tel. 03 827 31 50

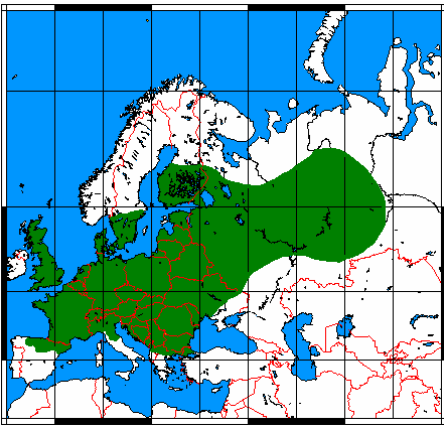
Onze zoogdieren

De mol (Talpa Europaea)

Bert Mertens

De mol is algemeen verbreid in de Hobokense Polder. Echter door zijn voornamelijk ondergronds leven is de kans dat hij voor een camera komt nihil. In nattere jaren bemerken we wel dat de mol zich terugtrekt op drogere locaties, terwijl in drogere jaren hij haast in het ganse gebied voorkomt.

Verspreiding en leefgebied

De mol komt vrij algemeen voor in gematigd Europa, van het Verenigd Koninkrijk tot in Rusland (West-Siberië; begrensd door de rivieren de Ob en de Irtysh). De mol ontbreekt evenwel in het uiterste zuiden van Europa (delen van Spanje, Italië en de Balkan). In Spanje vinden we wel de Iberische mol terug, in Italië hebben we zowel de blinde mol als de Romeinse mol en in de Balkan vinden we natuurlijk de Balkanmol.

In Vlaanderen, net zoals in de rest van Europa, is de mol een algemene soort. Meestal wordt hij opgemerkt door zijn molshopen.

De mol komt voor in weilanden, bossen, bosranden, boomgaarden en tuinen. Hij brengt het grootste deel van de tijd door in zelf gegraven tunnels. Omwille van het grote aanbod aan regenwormen zijn weilanden een zeer geliefd biotoop. In akkers foerageren mollen ook op insecten, onder andere op larven van de langpootmug, waarbij soms gewassen worden beschadigd. Ook in bossen komen mollen voor, maar hun aanwezigheid valt er minder op door de bladeren en de

vegetatie en doordat ze de overtollige losse aarde zelf wegwerken in de gangen. Mollen zijn bijna nooit aanwezig in naaldbossen, moerassen en duinen door gebrek aan geschikt voedsel.

Uiterlijke kenmerken

Deze insecteneter bezit een cilindrisch lichaam dat, met uitzondering van de snuit en de schopvormige graafpoten, volledig met fluweelachtige zwartgrijze haren bedekt is (kop-romplengte 110-160 mm, gewicht 65-140 g en staartlengte 22-45 mm). Af en toe wordt er ook wel eens een albino vorm teruggevonden van de mol. Het zijn zeer fitte slanke dieren die zelden meer dan 3 gram vet hebben. De haren kunnen zonder moeite in alle richtingen buigen, wat het achterwaarts manoeuvreren in de tunnels vergemakkelijkt. Hoewel uitwendige oorschelpen ontbreken, kan de mol zeer goed horen. De oren zitten boven de schouder verborgen onder haren. Het enige uitwendige onderscheid tussen de geslachten is dat mannetjes over het algemeen wat groter zijn dan vrouwtjes. Mollen kunnen tot 3 jaar oud worden, met een maximum van 5 jaar. Het hoogste sterftecijfer vinden we rond de leeftijd van 5 tot 6 weken, wanneer de jongen het nest verlaten en bovengronds hun eigen territorium dienen te vinden.

Zintuigen

Mollen hebben kleine, maar volledig ontwikkelde, ogen, en een goed ontwikkelde tastzin. De snuit van een mol is uiterst gevoelig door de aanwezigheid van receptoren (organen van Eimer), waarmee vochtigheid, temperatuur, luchtdruk en mogelijk zelfs

infrarode straling kan worden gedetecteerd. Met behulp van lange haren op de staart, neus en poten is hij in staat zachte trillingen in de bodem op te vangen. Op die manier worden wormen die in de mollengangen terechtkomen van op grote afstand opgemerkt en gevolgd via hun slijmspoor.

Vanwege de ondergrondse aard van de mol, is er een anatomische regressie van zijn ogen op verschillende organisatorische niveaus. Het oog heeft een diameter van slechts 1 mm, het is begraven onder de vacht en heeft een cellulaire lens. De bouw van het netvlies is vrij gelijkaardig aan die van een typisch zoogdier. In een onderzoek naar de mol-ogen bleek dat de mol zich terugtrekt wanneer ze wordt blootgesteld aan een zaklamp en dat het ook lichte / donkere discriminatietaken kan uitvoeren. Het is onwaarschijnlijk dat de kegels in het oog een hoge resolutie bieden, maar ze kunnen een detectie van beweging en enige tintdiscriminatie bieden. Er wordt gesuggereerd dat in ondergrondse zoogdieren zicht wordt gebruikt om roofdieren te detecteren die in de tunnels zijn ingebroken.

Gedrag

De mol leeft gedurende zijn leven grotendeels in ondergrondse tunnels. Deze tunnels worden gebruikt voor voedselzoektochten, verzamelplaatsen van voedsel en de voortplanting. Met

hun sterke schouders en voorpoten als 'schoppen' onderhouden mollen hun tunnelstelsel. Ze maken 2 soorten tunnels. De oppervlaktegangen, de 'mollenritten', liggen net onder de oppervlakte in losse grond en worden gemaakt bij de jacht op regenwormen en engerlingen, of tijdens de paartijd. In de omgeving van water kunnen mollenritten verward worden met de ritten van woelratten. Woelratten hebben echter onregelmatig gevormde aardhopen met een zijdelingse ingang en meestal ligt er plantaardig materiaal in de gangen. De diepe molentunnels bestaan, in tegenstelling tot de oppervlaktegangen, uit een uitgebreid stelsel dat zich tot 1 m diep kan bevinden. De totale lengte van dit stelsel kan tot 500 m bedragen. De aarde uit deze diepe tunnels wordt naar de oppervlakte gebracht, wat resulteert in de bekende molshopen. De opening bevindt zich in het midden van de hoop, maar sluit zich achter de mol wanneer hij zich ondergronds terugtrekt.

In het tunnelstelsel bevindt zich ook het nest, waarvoor in de meeste gevallen een deel van een bestaande tunnel vergroot wordt. Zodra een vrouwtje tevreden is over het resultaat, gaat ze op zoek naar nestmateriaal. Dat zijn gewoonlijk graskluiten, die in de tunnel worden getrokken, maar ook mos en bladeren worden gebruikt. De aardlaag boven het nest waarin de jongen geboren worden, moet minstens een bepaalde dikte hebben, zodat de temperatuur er enigszins stabiel blijft. Als de grondwatertafel te hoog is en het nest te dicht bij de oppervlakte ligt, maakt het vrouwtje een grote molshoop boven het nest. Deze molshopen kunnen tot een halve meter hoog zijn en vallen sterk op.

De jonge mollen dienen tegen de herfst over een eigen tunnelsysteem

te beschikken, want bij de eerste vorst wordt de ondiepe grond hard en verhuizen de regenwormen naar diepere gronden. Hoewel ze periodes van lange rust kennen, houden mollen geen winterslaap, zelfs niet tijdens de koudste perioden.

Verschillende tunnels worden gebruikt tijdens de verschillende seizoenen. De waarschijnlijke reden hiervoor is dat tijdens de zomermaanden de mollen makkelijk voedsel aan de oppervlakte kunnen vinden. Naarmate het weer kouder wordt, is het alleen mogelijk om voedsel te vinden in diepere, warmere grond. Vrouwelijke en mannelijke mollen hebben verschillende systemen voor het bouwen van holen. Vrouwtjes bouwen een onregelmatig netwerk, waar mannen de neiging hebben om een lange, rechte tunnel te bouwen met anderen die er vanaf vertakken.

Permanente tunnelsystemen, met name in kleigronden, kunnen door meerdere generaties mollen worden gebruikt. Van Europese mollen is bekend dat ze "forten" bouwen met gestructureerde terpen die soms meer dan 750 kg grond bevatten. Intern bevatten de forten een of meer nestkamers en een netwerk van tunnels.

Ondanks hun onderaardse en eenzame levensstijl lijken deze mollen zich bewust te zijn van de aanwezigheid en het gedrag van hun burens. Mollen blijven meestal binnen de grenzen van hun eigen tunnelsysteem, behalve tijdens de paartijd. Experimenten hebben echter aangetoond dat als een mol van zijn grondgebied wordt

verwijderd, naburige mollen dit gebied snel zullen overnemen. Als twee mollen elkaar tegenkomen in een andere tijd dan het broedseizoen, vindt meestal een gevecht plaats. Dit is een zeldzame gebeurtenis, wat aangeeft dat ondanks overlappende bereiken, mollen zelden andere mollen tegenkomen en het risico op agressie vermijden.

Mollen gebruiken urine om hun territorium te markeren. Zowel mannen als vrouwen hebben een paar geurklieren onder de huid. Deze klieren zijn iets groter bij mannen, maar nemen in beide geslachten toe in grootte tijdens het broedseizoen, wat aangeeft dat geur belangrijk is bij het vinden van een partner.

Je zou het misschien niet verwachten, maar mollen zijn uitstekende zwimmers en kunnen hierbij makken een 'snelheid' van 4 tot 5 km per uur halen.

Voedsel

Zijn dieet bestaat voor het overgrote deel uit aardwormen, voornamelijk van de soort *Lumbricus terrestris*. Om te overleven moet een volwassen mol dagelijks minstens 50 g eten, wat ongeveer overeenkomt met de helft van zijn lichaamsgewicht. Wormen zijn rijk aan eiwitten en bevatten ongeveer 80 % water, zodat een mol nauwelijks hoeft te drinken. Soms worden regenwormen door een beet in de kop verlamd en bewaard in de tunnel om op een later tijdstip te worden opgegeten. Op die manier worden zowel tijdens het voorjaar als het najaar kleine

voedselvoorraden aangelegd. Gedurende de winter gaat de zoektocht naar voedsel gewoon door.

Voortplanting

Door hun groot territorium tijdens de paartijd (maart-april), paren mannetjes vermoedelijk met meerdere vrouwtjes. De mol is een overwegend solitair en territoriaal dier. Tijdens de paartijd vergrootten mannetjes hun territorium om op zoek te gaan naar vrouwtjes. Voor het grootste deel van het jaar lijken mannetjes en vrouwtjes heel sterk op elkaar, echter tijdens de voortplantingsperiode is het onderscheid zeer makkelijk. Twee kleine kuiltjes verschijnen net achter de clitoris. Deze zetten uit en komen samen en vormen een dwarsleuf die leidt naar de vagina, die zich in de buik bevindt. Interne geslachtsorganen bij zowel mannen als vrouwen nemen enorm in omvang toe tijdens het voortplantingsseizoen. Mollen hebben slechts 1 nest per jaar.

Ongeveer 4 weken na de paring en 1 week na de bouw van het nest worden, in de loop van april-mei, gemiddeld 4 jongen geboren. De jongen wegen 3,5 g, zijn naakt, blind en hulpeloos, maar vertonen al vlak na de geboorte de karakteristieke eigenschappen van een mol: grote schouder en graafpoten. 2 weken later wegen ze al 50 g en is de grijze kleur van hun pels zichtbaar; de ogen zijn dan nog gesloten en de oren zijn nog duidelijk zichtbaar boven de schouder. Tussen 2 zoogbeurten in gaat de moeder op zoek naar voedsel om vol-

doende melk te kunnen produceren. De zoogtijd duurt 4-5 weken, waarna de jongen het nest verlaten. Na 6-7 weken zijn de jongen bijna volgroeid en worden ze zelfstandig. Ze gaan zich dan verspreiden, maar tolereren elkaar nog bij hun zoektocht naar voedsel binnen het territorium van de moeder. Hoewel ze nog geen ervaring hebben, worden ze door de moeder na 6 tot 10 weken (afhankelijk van de

hoeveelheid voedsel die voorradig is) aangezet om haar tunnels te verlaten. De verdere dispersie vindt plaats boven de grond. Een jonge mol kan nog geen eigen tunnels graven - daarvoor mist hij de nodige kracht en ervaring - en moet dus op zoek gaan naar onbewoonde tunnels, die echter meestal reeds binnen enkele uren bezet zijn. Pas vanaf een leeftijd van 3 maand kan hij zijn eigen tunnelsysteem graven, onderhouden en tegen indringers verdedigen. Ongeveer de helft van alle mollen sterft tijdens het eerste levensjaar, voornamelijk in de periode dat ze op zoek gaan naar een eigen territorium. De meeste dieren worden geen 3 jaar oud.

Boven de grond worden jonge mollen, vooral in de periode juni-juli, frequent gegrepen door roofvogels, uilen, reigers, kraaien, bunzings, wezels, vossen, honden en katten. Soms worden nesten ook uitgegraven door vossen. Ondergrondse predatie door wezels is ook bekend.

Naast de aanwezigheid van molshopen (die we heel het jaar door kunnen bemerken) is dit dan ook haast de enige periode dat we mollen bovengronds kunnen tegenkomen.

Sociale organisatie

Mollen wisselen steeds 4 u rust af met 4 u activiteit. Gedurende die tijd foerageren ze in hun gangen op zoek naar voedsel. Het zijn solitaire dieren, die hun territorium afbakenen met geurmerken en uitwerpselen.

In een open landschap kunnen 8 tot 16 dieren/ha leven, afhankelijk van het seizoen en het habitat. In voedselarme gebieden kan een territorium soms 10 keer groter zijn. Hoewel mannetjes en vrouwtjes er een eigen gangenstelsel op nahouden, is het tellen van molshopen geen goede indicator voor de populatiegrootte. In de paartijd (maart-april) zijn overal duidelijke sporen van mollenactiviteit te zien. In die periode gaan de mannetjes op zoek naar een vrouwtje en hebben ze grotere territoria, die onderling kunnen overlappen. Voor deze zoektocht verplaatsen ze zich via mollenritten. Hoewel de verplaatsingen een actieradius van ongeveer 150 m hebben, werden afstanden tot 2 km geregistreerd. Ontmoetingen met andere mannetjes kunnen in deze periode leiden tot vechtpartijen.

Volwassen mollen laten zich alleen zien wanneer er aarde naar de oppervlakte moet worden gebracht. Ook jonge mollen, op zoek naar een eigen tunnelsysteem, durven zich aan de oppervlakte te tonen. Daarbij worden soms ook bewoonde tunnels betreden en kan een gevecht ontstaan, wat echter meestal zonder bloedvergieten eindigt. Mollen zijn ook uitstekende zwemmers, waarbij ze hun brede graafpoten gebruiken als peddels. Waterwegen vormen voor mollen dus zeker geen hindernis. In gebieden met hoge grondwaterstand of gevaar voor overstroming maken mannetjes en vrouwtjes hoge molshopen om in te schuilen. Dergelijke bouwwerken worden vooral in de late herfst en lente gebruikt.

Predatie

Mollen zijn gevoelig voor roofdieren, vooral tijdens de zeldzame momen-

ten waarop ze bovengronds kunnen worden gevonden. Ze zijn het meest vatbaar als ze jong zijn en het nest van de moeder verlaten om zich boven de grond te verspreiden en een territorium te vinden. Predatie op mollen komt meestal voor tijdens de lente- en zomermaanden. De belangrijkste roofdieren zijn vogels, waaronder uilen, buizerds, reigers, raven en meeuwen. Van honden en katten is ook bekend dat ze in het voorjaar en de zomer mollen vangen. Mensen blijven echter de grootste bedreiging voor moeder-vlekken, omdat ze als landbouwongedierte worden beschouwd en actief worden vervolgd.

Schade

Plaatselijk zorgen mollen soms voor beperkte schade aan gewassen. Zo worden zaailingen met grond bedekt

en wortels beschadigd, waardoor planten verwelken en afsterven. Landbouwmachines, zoals cirkelmaaiers, kunnen schade ondervinden ten gevolge van de molshopen. Ondanks het opeten van heel wat schadelijke insecten en het graven van tunnels die voor een betere drainage en verluchting

van de grond zorgen, heeft de mol bij landbouwers en tuinders een slechte reputatie. Vaak wordt hij nog bestreden met klemmen of gif (strychnine). Gezien de snelle bezetting van verla-

ten tunnelstelsels door mollen uit de omgeving is het effect van deze bestrijdingstechnieken op lange termijn twijfelachtig.

Code groen!

Kwartelkoning

De Ardea-activiteitscurve bereikte deze zomer een historisch dieptepunt. Na een piek in januari en februari werd vanaf maart een sterke daling vastgesteld. Maar liefst 11 leuke en boeiende vogelactiviteiten werden noodgedwongen afgelast. Toch viel er in de lente (april-juni) nog een aanzienlijke activiteit te noteren, door individuele tel- en onderzoeksdaeden van onze kernleden (o.a. de Atlasbroedvogeltellingen). Eind juni werd een lichte heropflakking genoteerd: een excursie naar de Markvallei bracht 20 personen op de been en de Gierzwaluwtocht te Mortsel (met ca 25

personen) wist toch ook weer wat volk te besmetten met het vogelstudievirus. Net toen het allemaal weer wat soepeler werd en we uitkeken naar een nieuw hoogtepunt in augustus (ringsessie, steltloperstocht, nestkasten timmeren), sloeg een nieuwe golf van afgelastingen, opschortingen, uitstel en verboden toe zodat de licht stijgende lijn weer werd geflat-tend en tot het absolute nulpunt zakte. De hele Antwerpse regio sloeg donkerrood uit toen uit de cijfers bleek dat er gedurende de hele zomervakantie nergens vrolijke kakigroene Ardea-vogelactiviteit werd geteld. In die periode hielden we ons schuil in onze tuin, maar ook in goed gecamoufleerde fototentjes wat mogelijk onder de radar bleef van de birdwatcher-tracker. Ook werd de avondklok hier en daar wel eens geschonden, toen schemerobservaties van kwartelkoningen te lang uitliepen en enkelen onder ons noodgedwongen de nacht dienden door te brengen

in het bos. Wat dan weer tot een opflakking van het aantal waargenomen nachtvinders leidde. De cijfers voor onze sector zijn dus zeker met een korrel zout te nemen.

Het was dus jammer genoeg maar niet geheel onverwacht niet zo verrassend dat onze verrassingstocht begin september met zo'n 13 deelnemers weer even voor paniek zorgde bij de vogeltellers. Deze forse stijging kondigde een nieuwe golf van fijne activiteiten in het najaar aan. De bonte vliegenvanger-timmerdag wordt al op 19 september "gerecupereerd" met als doel 30 kasten, die coronaproof huisvesting zullen verschaffen aan gegadigden. De infoavond over het internationaal watervogelonderzoek met Ludo Benoy vindt in uitgesteld relais plaats op 22 september, en geeft een gezonde injectie aan onze raad van deskundige watervogeltellers.

BirdLife
EuroBirdwatch

Op 3 en 18 oktober!
Allen daarheen!

Teaserbeeld illustratie van de impact van het MCA bouwproject op het Scheldelandschap en het natuurgebied Hobokense Polder. © Natuurpunt

Eind september start de trektelpost in Hoboken weer op, waar de lange Scheldedijk in theorie plaats biedt aan zo'n 1466 trekvogeltellers mét inachtnaam van de afstandsregels. Allen daarheen dus!

Dat die trektelpost, én de tienduizenden trekvogels die jaarlijks van de Schelde en de Hobokense Polder gebruik maken tijdens hun reis van en naar oranje of rode reisbestemmingen meer dan ernstige hinder dreigen te hebben van een mogelijk mega-hoogbouwcomplex, een soort Atlantic Wall aan de noordzijde van de Hobokense Polder, is nu eens niét het gevolg van dat akelig virusje. Projectontwikkelaar Reslea ontvouwt er in opdracht van de Compagnie Maritime Belge een zogenaamde Maritieme Campus. Het is een draak van een project met veel kantoren, bedrijvigheid en feestelijkheden die niet enkel de trek- en broedvogels bruskeert, maar ook nefast is voor de vleermuizen, het landschap, en het hele Scheldebiotoop. Natuurpunt Hobokense Polder, daarbij ondersteund door Ardea, startte deze zomer het weerwerk en zet met het ambitieuze project Groenpoort sterk in op natuurherstel en de creatie van een nieuw wetland. Goed voor de water- en rietvogels. Wie daar meer over wil weten of de Groenpoort nieuwsbrief wil ontvangen, klikt even door naar de site van Hobokense Polder. En alsof die architecturale kolossen van glas en beton nog niet erg genoeg zouden zijn, plant Engie pal op de Scheldedijk in Burcht ook nog eens twee

gigantische windmolens. Nóg een hinderlijke infrastructuur voor alles wat vliegt. Ardea volgt de zaak mee op en zal bezwaar indienen. De 13-jarige databank van de trektelpost Hobokense Polder (TTP Hp) is daarvoor een belangrijke bron voor wetenschappelijke argumentatie. Zolang zogenaamde 'groene energie' het ecosysteem of de lokale natuurwaarden schaadt, dient elke investering daarin kritisch bekeken te worden.

Om al dat nakend leed voor de trek langsheen de Schelde én het belang van volgehouden onderzoek op de TTP Hp nog eens duidelijk te maken, wil Ardea deze herfst de trektelpost wat meer in de schijnwerpers zetten. En de oranje knipperlichten ontsteken. Tijdens de Europese teldagen (Eurobirdwatch 1 op zaterdag 3 oktober en Eurobirdwatch 2 op zondag 18 oktober) voeren we er ludieke actie en no-

digen we iedereen en de pers uit om zich ter plaatste te komen vergewissen van de indrukwekkende vogeltrek op deze plek die hier hopelijk nog lang op groen licht mag rekenen. Daarbij is een ruime aanwezigheid van oude en jonge trektellers meer dan wenselijk. Trek dus je tellerschoenen aan en kom die dagen zeker mee tellen! Meer info is kort voordien op onze blog te vinden.

Wat we ook graag samen met u willen doen, is de Ardea-activiteitscurve weer doen pieken. Gemondmaskerd en afstandhoudend zullen we u daarom de komende maanden weer enkele grand-cru vogelexcursies voor-schotelen (Oostkustpolders, Doelpolders, Westkapelle,...). Atlasproject- en watervogeltellingen worden heropgestart, wie wil kan er aan meewerken. Als kers op de taart van een watervogelrijke herfst serveren we een heerlijke lezing van dé meeuwen-deskundige Eric Stienen (een beetje de Marc Van Ranst van de zeevogels). Ondertussen werken we aan een hartverwarmend en boeiend nieuw voorjaarsprogramma dat als een natuurlijk vaccin zal werken en alle gele, oranje en rode code-ellende zal wegspoelen. Iets om alvast naar uit te kijken, al blijft alles onder voorbehoud van... Samen met u en alle deskundigen zijn we dus voorzichtig hoopvol op weg naar een duurzame code groen!

Namens Vogelwerkgroep Ardea,
Joris Van Reusel
6 september 2020

Nonnetje - Foto: Walter De Weger

Orchideeën in de Hobokense Polder anno 2020

Tekst en foto's: Patrick Mannens

Bosorchis

Al jaren zoek ik her en der orchideeën in België en ver daarbuiten. Maar nu wil ik het hebben over wat ik hier in de Hobokense Polder vond.

Laten we het aanpakken in volgorde van verschijnen. Sommige orchideeën maken al voor de winter een bladrozet. Maar ik kies voor de volgorde van bloei.

In de tweede week van mei vond ik de eerste *Neotia ovata* - **keverorchis** in bloem. Reeds op 13 april had ik een telling gedaan op het veldje 'Moerasje'. Toen telde ik daar 536 stuks. De keverorchis wordt gemakkelijk overzien, immers geheel groen en bij de meesten onbekend. Het is niet de meest tot de verbeelding sprekende soort. Ik denk dat er in de Polder alles bij elkaar wellicht een duizendtal

planten moeten staan. En slechts weinige mensen lijken dat te weten. Nochtans is het een erg herkenbare soort. Immers twee grote ovale bladeren onderaan, en vervolgens een mooi opgerichte lange bloemtak met meestal veel bloemetjes. Zo vroeg in het voorjaar is de concurrentie nog niet te groot. Meestal steken ze boven de omstaande grassen uit.

Ooit vond ik rond het Rallegat vele honderden *Dactylorhiza fuchsii* - **bosorchis**. Op dit moment staan er op die plaats geen bosorchissen meer. Maar toch staan er nog erg veel in de Polder. Wellicht is dit de meest herkende orchidee. Immers licht lila van kleur vallen ze op! En ze staan in onze Polder op verschillende plaatsen. Ook deze soort telde ik op 13 april in het 'Moerasje'. Ik telde 614 stuks.

En wellicht zijn er plaatsen waar er nog meer staan. Als ik het totaal aantal planten in het hele gebied moet inschatten, dan denk ik aan meer dan tweeduizend. Ooit was er sprake van hybride vormen van deze *Dactylorhiza*. Zelf heb ik die in Hoboken nooit gezien. Ook al is het absoluut mogelijk dat die hebben voorgekomen. In andere gebieden in het Antwerpse vinden we vandaag meer hybriden dan zuivere soorten. Meestal kruisingen tussen *Dactylorhiza fuchsii*, *incarnata*, *praetermissa* en *maculata* (Bos-, vleeskleurige-, riet- en gevlekte orchis). Mensen die

bij ons ijverig op zoek gaan naar deze orchidee en ze van wat dichterbij gaan bekijken concluderen dat ze variëren qua kleur, dat ze variëren qua tekening en dat ze soms gevlekte en soms ook ongevlekte bladeren hebben. Toch vind ik vandaag enkel bosorchissen. Om bosorchissen in bloei te bekijken moet je begin juni afzakken naar de Polder. 2020 is voor orchideeën een heel slecht jaar, ik heb heel wat plaatsen bezocht en stelde vaak hetzelfde vast. Ik vond erg veel planten, waar zelfs de bloemknoppen niet volledig ontwikkeld waren. Vaak vond ik opgedroogde planten, waar bloemknoppen niet geopend waren, laat staan dat er bevruchting zou hebben plaatsgehad en zaden zich zouden hebben ontwikkeld. De droge zomers van de voorbije jaren en het uiterst droge voorjaar van 2020 heeft daar zeker een rol in gespeeld.

Breedbladige wespenorchis

Grote keverorchis

Een andere orchidee die in deze periode bloeit is *Ophrys apifera* - de **bijenophrys**. Al jaren zijn er mensen die melden dat ze planten vonden. Zelf heb ik jaren lang geen enkele bijenophrys gevonden.

2020 was op dat vlak een geluksjaar. Eindelijk na al die jaren vond ik er. Maar als ik eerder goochelde met grote aantallen zou ik het hier heel wat bescheidener willen houden. Het is een prachtige orchidee, maar absoluut niet zo gemakkelijk te vinden. Wellicht bloeien er op jaarbasis maximaal tien. In een artikelje wat in *Liparis* van 2006 verscheen, werd gewag gemaakt van een variëteit 'aurita' omdat de petalen opvallend langer zijn dan bij de type vorm. Wel ik denk dat de bijenorchissen die ik vond ook deze kenmerken dragen. Ik vond de planten in een open grasveld, waar eigenlijk het gras vrij hoog stond. De bijenophrys noemt men ook wel eens een pioniersplant, omdat je ze aantreft op arme terreinen, vaak opgespoten grond, waar de humuslaag erg dun is. Naar mijn mening zullen we goed maaibeheer moeten doorvoeren als we in de toekomst nog bijen ophrysen hopen te vinden in onze Polder. Laat in de winter maaien en afvoeren. (einde maart) Grasmaaien en vooral

afvoeren, want anders wordt de bodem rijker en verdwijnt de soort. Ook wachten tot na de bloei en ontwikkeling van zaden voor er weer gemaaid wordt. (augustus)

De laatste soort die we moeten bekijken als we het over orchideeën hebben die in de Polder groeien is de *Epipactis helleborine* - **breedbladige wespenorchis**. Einde mei begin juni begint de plant zich te ontwikkelen, de hele winter en een flink stuk van de lente is de plant in rust. Ondergronds ontwikkelt een wortelstok en gezien het late ontwikkelen tot bloeiende plant is dit dan ook de laatste orchidee die we in de Polder bloeiend kunnen aantreffen. Wellicht in België de meest verspreide soort, maar weer een soort waar vaak overheen

gekeken wordt. Het is nochtans een grote plant. Bloeiende exemplaren worden gemakkelijk meer dan 60cm hoog. Ze zijn rijkbloemig en als je ze van erg dicht bij gaat bekijken, zijn ze best mooi. Ook hier weer het verhaal van variatie. Meestal zijn ze overwegend groen, maar vaak ook eerder rood aangelopen. Deze planten zijn veel minder kieskeurig qua bodem en plaats waar ze zich kunnen ontwikke-

len. Maar in tegenstelling met *Dactylorhiza*'s vind je ze meestal in veel kleinere kolonies. Ik schat dat er in Hoboken ongeveer 100 stuks moeten groeien. Ik volgde al jaren een kleine kolonie die langs de Grote Leigracht groeide. Dit jaar (2020) zag ik slechts een drietal planten in mei. Einde juni is er niets meer van terug te vinden. De plaats waar ze stonden is volledig volgroeid met Japanse duizendknoop. Wellicht zijn ze mee met de duizendknoop bij een snoeibeurt afgesnoeid en hebben ze zich niet meer kunnen herstellen. Was dat niet gebeurd, dan waren ze wellicht verdrongen door de duizendknoop.

In 2020 was er een orchideeënwandeling gepland die we zouden doen in de omgeving van Sint-Pietersberg. Corona heeft daar evenwel anders over beslist! Voorzichtig hebben we ons voorgenomen om die wandeling een jaartje uit te stellen. Ik ging ondertussen in Sint-Pietersberg verkennen en waar ik eerder al allusie op maakte, was ook daar het geval. De absoluut grote aantallen orchideeën die daar al jaren lang de show voeren, zijn lang niet meer die grote aantallen. Maar met wat geluk vinden we daar toch heel wat moois.

Hopelijk heb ik met deze tekst je nieuwsgierigheid gewekt en maak je mee deel uit van de groep die in 2021 op zoek gaat naar orchideeën.

Bijenorchis

Activiteitenkalender

- Zo 11 okt Vogels in de Oostkustpolders
- Zo 18 okt Natuurbeheer in de Hobokense Polder
- Zo 18 okt Hobokens Wild Bar
- Zo 25 okt Natuurbeheer: Hollebeekvallei
- Zo 25 okt Zeetrekten in Westkapelle
- WE 6 - 7 - 8 nov Theaterwandelingen in Polder
- Za 7 nov Excursie Doelpolder
- WE 14 - 15 nov Wandelingen ism 11 11 11
- Za 14 nov Slaapplaatstelling halsbandparkieten
- Za 21 nov Dag van de Natuur: Beheer in de Polder
- WE 21 - 22 nov Theaterwandelingen in Polder
- Di 24 nov Lezing: Meeuwenonderzoek
- Za 28 nov Natuurbeheer Hollebeekvallei
- Zo 13 dec Vriezeganzen in de kustpolders
- Zo 20 dec Natuurbeheer in de Hobokense Polder

Trektellingen op Scheldedijk:

Van 26 september tot 7 november

Natuurbeheer:

Onze Goudklompjes werken elke woensdag in de Polder en dit van 9 u tot ca 13 à 14 u.

Voor info: contacteer

André Van Langenhove, 03 288 00 81 of

Peter Van Elsacker, 0486 82 27 92 -

peter.vanelsacker@skynet.be

Info natuurbeheer scholen: Diane De Clercq,

diane.de.clercq@skynet.be, 0486 07 39 87

Artikels voor het volgende Polder.blad - met verschijningsdatum 1 januari 2021 - dienen bij de redactie te zijn op 30 november 2020 (zie Colofon, blz. 2)

www.hobokensepolder.be

